

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE KONING GAAT, DE KNECHT BLIJFT

Bij de tweedekamerverkiezingen van vorige week heeft, voor het eerst sinds de invoering van het algemeen kiesrecht, een derde deel van de kiezers zich uitgesproken voor liberale partijen. Het Christen Democratisch Appel leed een historisch verlies en ging van 54 naar 34 zetels. Daar staat geen evenredige winst voor drie kleine christelijke partijen tegenover; deze gingen van 6 naar 7 kamerzetels.

Derk-Jan Eppink (NRC, 4 mei 1994): 'De christelijke stroming daalt onder de dertigprocentsgrens', en dat is typerend voor 'een klimaat van **ontkerkelijkheid** en ontzuiling'. SGP-lijsttrekker Van der Vlies, GPV-lijsttrekker Schutte en RPF-voorman Van Dijke legden de vinger bij het signaal dat van deze uitslagen uitgaat: Nederland is geen christelijk land meer.

Zachtjes zingen van bevrijding

Zo'n moment is wel goed. We wrijven de ogen uit en kijken om ons heen. In wat voor wereld leven we? Een volk glijdt langzamerhand weg uit de greep van het evangelie.

Kunnen de Gereformeerde Kerken in Nederland daar iets tegen doen? Hoe kunnen ze er zijn als Gereformeerde Kerken voor Nederland? De oren lijken dicht te slibben voor het evangelie van Jezus Christus. De harten worden ongevoelig. Een conservatieve liberaal als Bolkestein kan nog wel hardop mijmeren over het voordeel van een algemeen aanvaard pakket van christelijke normen en waarden. Maar zijn progressieve spiegelbeelden in D'66 halen de schouders op.

Heeft de kerk het pedaal om Nederland af te remmen? Wat voor argument heeft de kerk om ongevoelige harten te paaieren? De kerk heeft eerder reden verlegen te zijn met het evangelie. Je bent één van de vele stemmen. Dat maakt bescheiden nu het christendom massaal wordt afgewezen. Doen we de deur van het hoekje waar de vaderlandse democratie ons neerzet, dicht? We vieten zwakjes de bevrijding van rassenhaat en discriminatie mee. We zingen zachtjes over de bevrijder van de volken, want wie zit op Hem te wachten?

Wat wil de Here zelf? Hij heeft de elf discipelen op de berg van het nieuwe verbond de opdracht gegeven: maakt al de volken tot mijn leerlingen (**Matt. 28 : 18-20**). Hij zet de kerk midden in de wereld, omdat Hij zichzelf wenst te presenteren aan de wereld als de Koning van recht en gerechtigheid, Bevrijder bij uitstek. Iedereen mag Hem zien.

HOOFDARTIKEL

De Koning gaat, de Knecht blijft

R. ter Beek

Gedicht

UIT DE SCHRIFT

Na de opstanding geen huwelijk meer!

C. Stam

KERKELEKLEVEN

Betaalde liefde / Driestarren

B. Luiten

KERKELEKLEVEN

Vertikaal gericht - historisch verankerd //

R. ter Beek

Kerk, traditie en cultuur

M.J. Verkerk

PERSSCHOUW

G.J. van Middelkoop

Om de tafel

De Koning van hemel en aarde is geen democraat. Hij is de Zoon van de enige die zich met recht 'God' mag noemen. Hij heeft zichzelf al eeuwen geleden aanbevolen als Verlosser van de volken: 'Wendt u tot Mij en laat u verlossen, alle einden der aarde, want Ik ben God en niemand meer' (Jesaja 45 : 22). Wat voert Hij aan?

Zijn argument is: er is maar één God en dat ben Ik. Als je dat vandaag als kerk uitdraagt, loop je niet in de pas. Als je zegt dat jouw God de enige is, zeg je dat alle andere goden **nepgoden** zijn. Dat is niet democratisch, dat is niet verdraagzaam. Het is niet modem.

Hoe overtuigt de Here de volken ervan, dat Hij de enige God is? Hij roept de ontkomenen uit de volken bij elkaar voor een vergadering, een soort openbare rechtszitting (Jes. 45 : 20, 21). De ontkomenen uit de volken, mensen die bidden tot een god die niet verlossen kan. Dienaars van afgoden dus. Laten ze maar eens om de tafel gaan zitten, en de zaak doornemen. Op welk punt valt de beslissing? Jahwe stelt de vraag: wie heeft dit vanouds doen horen, het van overlang verkondigd?

Kores als bevrijder

Waar gaat het over? Israël is bevrijd uit de macht van Babel. **Kores**, een Perzische koning die God zelf niet kende, werd door de Here gebruikt om zijn knecht Jakob te redden en Israël, zijn uitverkorene, te bevrijden. Deze **Kores** heeft op sensationele wijze de supermacht Babel opgerold.

Kores zelf heeft geen idee van de rol die hij speelt, maar de Israëlieten wel. Wat hij gedaan heeft, is al heel lang geleden door de God van Israël aangekondigd. Jesaja

heeft het al ver voordat Juda de ballingschap van Babel inging, aangekondigd. Babel was toen niet meer dan een regionale grootheid. Assyrië regeerde met harde hand vanuit Ninevé. Toen al had de Here laten zeggen: Jeruzalem en Juda zullen door Babel worden weggevoerd, ze zullen mijn toom over jullie voltrekken. Maar ook (Jes. 13 : 17v.): Zie, Ik wek tegen hen de Meden op, die zilver niet achten, noch in goud behagen hebben... En Babel, het sieraad der Chaldeeën, zal worden als Sodom en Gomorra... Want de Here zal zich over Jakob ontfermen en nog zal Hij Israël verkiezen en ze op hun eigen bodem doen wonen.

Daar ken je de echte God aan. Hij zegt van te voren wat Hij doet, zodat je Hem achteraf kunt narekenen. Hij heeft Babel overgeleverd aan de Meden onder leiding van **Kores**. Zo heeft Hij de deur van Israëls gevangenis opengezet. En nu zegt Hij tegen de mensen die de politieke en militaire chaos van de machtswisseling hebben overleefd, de ontkomenen uit de volken: wat is jullie gezegd dat jullie goden zouden doen?

Toen ze door de Babyloniërs zijn ingelijfd, hebben ze de goden van Babel, Bel en Mardoek, de nodige eer bewezen. Die goden hebben bij monde van Nebukadnessar gezegd: we zullen goed voor jullie zorgen. Als er moeite is, doe maar een beroep op ons. Blijf ons trouw en we **zullen** je redden. Hebben die goden zich daaraan gehouden?

God heeft tegen zijn trouwe kinderen gezegd: wees je nieuwe koning gehoorzaam, maar blijf Mij trouw. Vergaat niet dat Ik het ben die hem heb gestuurd. Ik zal hem straks ook ontslaan en dan zal Ik jullie laten gaan.

Nu zegt God: Laten we die **beloften** eens naast elkaar leggen en met de werkelijkheid vergelijken. De uitslag is volkomen duidelijk (vs. 21): Ik heb het toch zeker verkondigd. Er is geen God behalve Ik, een rechtvaardige, verlossende God is er buiten Mij niet.

God rekent af

Dat laat God ze zien. De God van Israël heeft macht tot redden. Omwille van Israël laat God de volken door alle hoeken van de aarde draven. Hij laat zich in zijn kaarten kijken. Zo onderbouwt God zijn aanbeveling: Ik ben de enige God. Je kunt die conclusie zelf trekken, want Ik ben de enige die precies doet wat Hij zijn profeten laat aankondigen. Ik kan doen wat Ik beloof. Ik ben in de positie om mijn woorden uit te voeren. Kunnen wij dat argument vandaag nog gebruiken? De grote verhalen van de goden van deze wereld zijn al ontmaskerd als grote woorden. Het communisme heeft miljoenen mensen betoverd met zijn prachtige beloften. Wat zal het nationalisme dat vandaag de dag in opmars is in de **vrijgeraakte** delen van Europa, de mensen brengen? Tot op heden honderden doden. Moet het kapitalisme met zijn mooie materialistische beloften de volken bevrijden? De rijkdom van enkele dompelt de halve wereld in bittere **armoede**.

Was **Kores** zoveel beter dan Nebukadnessar? Is het nationalisme zoveel beter dan het communisme? Is het kapitalisme zoveel beter dan het communisme? Wat de door-

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE, DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. R. BOS, DRS. A.L.T.H. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

WAO-ASSISJENT

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen, Tel. (05202) 31201

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT

£ 85,75 per jaar; £ 46,25 per halfjaar; studenten £ 70,25 per jaar (binnenland)
Buitenland: £ 144,50 per jaar (zeepost)

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni)

Losse nummers £ 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: £ 0,63 per mm Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

slag geeft is, dat deze goden niet verlossen kunnen. Ze beloven van alles, maar maken van de wereld een puinhoop. Een baaierd, een chaos.

Kunnen we nu de Here aanbevelen als Verlosser? Alle andere goden (wat zich als bevrijder verkoopt) zijn geen goden. Het wereldgebeuren met de instorting van het communisme als wonder van de twintigste eeuw heeft een hoop grootspraak losgemaakt. Het geloof in de mens stak de kop weer op. Een Amerikaanse president stopte een grote mond in Irak als eerste stap naar een nieuwe wereldorde. Maar een paar jaar later maakt Joegoslavië en de volkenmoord in Ruanda de harten klein. Het einde van de eeuw is gedrenkt in wanhoop en gebrek aan zelfvertrouwen.

Durven we de mensen daarop aan te spreken? Durven we ze uit te nodigen zich te distantiëren van duidelijk bedrog, van de vereerders van levenloze beelden die geen redding brengen? De redding van de volken is niet gelegen in een politieke wending. Vaak wordt slechts de ene afgod voor de andere nepgod verwisseld.

Dat negatieve argument kunnen we dus gebruiken. Ook in de gereformeerde politiek. Hebben ze jullie kunnen verlossen? Is er wat terecht gekomen van de communistische heilsstaat? De nationalistische heilsstaat? De liberale heilsstaat?

Het gelijk van de gelovigen

Hebben we ook een positief argument? We kunnen wijzen op de gebeden van de christenen die zijn verhoord, toen Hitler viel, toen de muur instortte, en het Russische imperium. Zeker, maar we moeten ook verder. De verlossing van Kores was een gedeeltelijke verlossing, maar Israël heeft van Jahwe een eeuwige verlossing tegood (vs. 17).

Wij zeggen: Jahwe, de God van Israël, krijgt alle menselijke hoogmoed klein. Daarvan getuigt de bevrijding van 1945, toen werd Hitlers gebral tot zwijgen gebracht. En ook de bevrijding van 1989, de val van het communisme. Zij aanbidden geen God die verlossen kan. Het ongelijk van links? Het gelijk van rechts? Nee, het gelijk van de gelovigen die op God hebben vertrouwd. Het ongelijk van hen die bidden tot goden die niet verlossen kunnen. Het ongelijk van de mensen die in woede ontstoken zijn tegen Jahwe de God van Israël. Het zijn de voorboden van de finale: alle knie die zich buigt, en elke tong die belijdt: Jezus is superieur.

De wereld moet herschappen worden. Heeft God zich daaraan gehouden? We kunnen alleen maar verwijzen naar het werk van Jezus Christus, zijn offer, zijn opstanding, zijn hemelvaart. Hij heeft de chaos overwonnen.

Kores is opgevolgd door de Macedoniërs, de Grieken; de Grieken door de Romeinen; en toen kwam Christus. Zijn rijk was niet van deze wereld, maar Hij veroverd de wereld wel. Hij heeft de wereld bevrijd van zijn vijand.

Jezus: Hij is God die de wereld dient als Verlosser en bevrijder. Hij heeft zijn goddelijke waardigheid tijdelijk opgegeven en is op zijn knieën gegaan voor zondaars (Joh.

13 : 1-19). Daarna heeft Hij zitting genomen op de troon van hemel en aarde (Filipp. 2 : 1-18). Koning Jezus: het bewijs van God, het gelijk van de gelovigen.

'Wendt u tot Mij', allen die een echte verlosser zoekt. Met die naam kan de kerk voor de dag komen. Er is nog steeds nergens een andere naam waardoor wij moeten behouden worden.

Leven of dood

De Here is zo zeker van zijn zaak, dat Hij een eed zweert (Jes. 45 : 23). Een woord dat mag worden opgeschreven en dat later langs de geschiedenis gelegd mag worden: 'Dat voor Mij elke knie zal buigen, dat bij Mij elke tong zal zweren'. God zweert bij zichzelf. Dat betekent: als het niet uitkomt, dan ben Ik geen God. Dan is mijn Zoon geen verlosser. Hij zet zijn goddelijke macht en majesteit in.

Dat betekent voor de gemeente, dat ze zich niet hoeft te schamen voor het evangelie. God staat er vierkant achter. Al zouden alle mensen de kerk uitlachen, omdat ze betere verlossers kennen – de kerk hoeft zich niet te schamen dat ze Gods naam hoog houdt. De kerk hoeft zich niet te verstoppen in het ghetto, omdat ze de knieën buigt voor Jahwe de God van Israël en voor zijn Zoon. De kerk belooft met het evangelie van Jezus Christus niets te veel.

Wij houden het op God, dat is geen achterhaald standpunt. Dat geldt naar binnen en naar buiten. Zijn aanbod – hoe bescheiden het ook klinkt – is niet vrijblijvend. Dat maakt zijn bijna nederige aanbod tot klemmende oproep: of *door Hem* bevrijd worden of *niet* bevrijd worden. Gods bevrijding is een zaak van leven of dood. Wie de knieën buigt voor Jezus Christus, mogen we eraan houden dat hij de goden van deze wereld heeft afgezworen. Zijn verlanglijst ziet er anders uit dan dat van de kapitalist, de liberaal, de socialist, want zijn diepste wens is vervuld. Daarmee vergeleken – zegt Paulus – is de rest afval, vuilnis.

Naar buiten mogen we evengoed vasthouden aan het evangelie van Christus. Er wordt heel wat onderscheid gemaakt in deze wereld. Van belang is er maar één, zegt de profeet. Zelfs de oude onderscheiding tussen Israël en de volken is ervoor vervallen. Het is het verschil tussen hen die God als Verlosser erkennen en degenen die tegen Hem in woede ontstoken zijn.

De Knecht blijft

Laten we ons daarom samen en afzonderlijk toeleggen op het kennen en herkennen van de Here als Bevrijder door Christus. Laten we het geloofsoog trainen zijn doorgaan de werk van Verlossing en Heiliging te onderscheiden. Dat betekent steeds meer thuis raken in de werken van God. En daarvoor zelf dienen en oefenen in het dienen.

De kerk die aan het evangelie vasthoudt, staat niet in dienst van een agressor die 'bevrijdt' op de manier van nepgoden, met geweld en bedrog. Maar daarom is het volstreekte gehoorzaamheid aan de God die zich neerboog naar de ontkomenen uit de volken, en aan Jezus Christus

die de gestalte van een dienstknecht aannam, wanneer de gelovigen zich vastbijten in de strijd voor de ontkomenen. Ter ere van Christus' reputatie als bevrijder van de volken.

In onze dagen wordt duidelijk hoe de volken bedrogen

Lucas Cranach de Oude: Christus vaart ten hemel, de paus stort in de hel. Houtsneden uit: *Passional Christi und Antichrist*, 1521.

In de beeldende kunst is Hemelvaart traditioneel op verschillende manieren uitgebeeld. Vaak viel het thema samen met dat van de Opstanding of het plaatsnemen van Christus op de troon in de hemel. Daarnaast komt de uitbeelding van het naar de hemel opstijgen zelf voor. Van dit laatste is bijgevoegde illustratie een voorbeeld.

Deze houtsnede van Lucas Cranach de Oude, gepubliceerd in 1521, toont alle compositie-elementen die ook in andere voorbeelden van dit thema in de 16e tot en met de 18e eeuw voorkomen: De heuveltop vanwaar Christus ten hemel stijgt en waarop Hij, echt mens, zijn voetafdrukken heeft achtergelaten; rechts fragmenten van een versterkte stad (Jeruzalem) en links Maria en de discipelen die verbaasd het gebeuren aanzien. In de bovenste helft zien we de opvarende Heiland met de overwinningsvaan in de hand terwijl Hij, gezien het gebaar van zijn rechterhand, de zijnen nog toespreekt. Het opstijgen van Christus is goed te zien aan de naar rechts onder wapperende kleding, het los zijn van zijn voetafdrukken en de oversnijding van het hoofd door de bovenrand van de voorstelling. Links en rechts verwelkomen engelen – in de vorm van kleine jongetjes, zgn. putti – hem in de hemel.

Cranach maakte deze prent met nog vijftig andere voor een tekst van de reformator Melanchton, waarin het leven van Christus geplaatst wordt tegenover dat van de antichrist, in die tijd het duidelijkst herkenbaar in de persoon van de paus. Vandaar dat op een tweede houtsnede het contrast met Christus' hemelvaart is weergegeven: Omringd door monsterlijke duiveltjes zien we de paus, herkenbaar aan gewaad en tiara (driedelige kroon), die volslagen hulpeloos, in hevige angst en met grote snelheid het oploeiende helle vuur nadert (vgl. mijn artikel over 'duivels en demonen' in dit blad van vorige week).

JMdj

worden. Wie God kent, herkent de afgoden van onze tijd. Het dwaze nazidom was niet de laatste of de ergste poging van de mens voor god te spelen, evenmin het goddeloze communisme, evenmin de goden van onze tijd: geld, welvaart, gezondheid. Zolang niet alle knie zich buigt, onmaskert God de groten der aarde. Ook met geweld.

Dat ontwricht de wereld. Maar God is niet de God van de ontwrichting maar van het recht. Hij is geen Vernieler. Hij is een Vernieuwer. Dat is een boodschap die de kerk, de gelovige zo rijk maakt, dat het zelfs winst is voor dat evangelie arm te worden, een dienaar te zijn, uitstoting te riskeren. We zullen de mensen die gemangeld worden in het geweld van deze wereld, niet uitlachen als ze bidden tot hun negoden. We mogen ze uitnodigen met het Woord waarmee wij in de naam van Jezus Christus gered zijn: komt tot Mij en dan zult u verlost worden, allen die vermoeid en belast zijt. Wijzelf zijn bevrijd door Gods vermogen.

De Koning gaat

Voor die dienst heeft de Here ruimte gemaakt toen Hij terugging naar de hemel. Het is waar: de hemelvaart is ook een terugtrekkende beweging.

Jezus trekt zich na zijn opstanding terug uit het leven van

Israël. Hij vertelt de Joden: 'Ik ga heen en gij zult Mij zoeken, maar in uw zonde zult gij sterven' (Joh. 8 : 21). Hij verschijnt alleen aan degenen die Hij wil laten delen in zijn overwinning. Hij vertelt zijn volgelingen: 'Waar Ik heenga, kunt gij Mij nu niet volgen, maar gij zult later volgen' (Joh. 13 : 36). Door te gaan maakt Hij tot aan de eindten der aarde ruimte voor geloof **en** voor ongeloof. Jezus gaat. Hij *vertrekt*. Hij spreekt van het vertrek naar de Vader *via de* dood. Dat is Jezus' weg naar de Vader. Maar dit 'gaan-naar-de-Vader' blijft ingebed in het 'komen-tot-zijn-volk'. Johannes 14 : 18 staat in de tegenwoordige tijd: 'Ik kom tot u'. De ontmoeting is aanstaande, de dag dat God door Jezus Christus zijn bevrijde volk omhelst om het nooit meer prijs te geven. De gaande Man is de komende Koning.

Verborgen in God

Ondertussen is het bewijs van Jezus' kracht verborgen achter de stille werking van de Geest in de zwakheid van mensen. De kracht van Jezus Christus gaat schuil in de kerk. Met de hemelvaart begint de verdrukking, het lijden van de kerk. De vernedering van Christus is op dat punt niet af. De smaad van Israël en de volken voor zijn naam is niet uitgeput.

Wat Israël heeft meegemaakt met God-in-het-vlees maken de volken mee met het-vernieuwde-Israël-in-de-verdrukking. De kerk krijgt een woord mee. Een woord dat zijn waarheid heeft in God. In de hemel zie je zo dat het **allemaal klopt**, maar niemand kan daar **gaan kijken**. Op aarde zie je niets. Het bewijs komt als Jezus in heerlijkheid verschijnt. Het bewijs komt altijd te laat. Het geloof moet bewijzen wat niet te zien is.

Christus onzichtbaar – dat betekent ook: ons leven onzichtbaar. Gelovigen 'zoeken de dingen die boven zijn' (Col. 2 : 6-3 : 11), de nieuwe stad, de tempel, de troon en de koning zijn boven, 'verborgen met Christus in God' (Col. 3 : 3). Het betekent ook: delen in het lijden van Christus om straks te delen in zijn heerlijkheid.

De hemelvaart: Jezus de Machtige trekt zich terug in de hemel. Hij verbergt zich in God en met Hem ons leven. Zijn dienstknechtsgestalte blijft bij ons op de aarde, omwille van het evangelie: wendt u tot Mij, alle eindten der aarde. God komt tot de volken. Hij wil ze niet weggagen. Hij lokt ze met zijn Zoon die zijn reputatie vestigde toen Hij met een handdoek om zijn middel tegen Petrus zei: 'Als Ik u niet was, hebt u geen deel aan Mij (Joh. 13 : 8). Dat beeld moest op aarde blijven. Vastgelegd in doopwater, in brood en wijn. Vermenigvuldigd door de verkondiging van het evangelie. Hem dienen we. In die houding, met dat Woord is Nederland gediend. Totdat de Koning komt.

R. ter Beel

E d e l e v o r s t

EDELE vorst der eeuwigheid
Gij die uw kinderen bevrijdt, de zege is
aan U, o Heer,
de dood ligt aan uw voeten neer.

Gij stijgt omhoog in het heelal,
waar U de Vader noden zal
te zitten aan zijn rechterhand,
te heersen over zee en land.

Al wat er in de hemel leeft,
wat op de aarde woning heeft,
de zee en haar verborgenheid,
het buigt zich voor uw majesteit

Een beving gaat door 't engelenheer,
het lot der mensen neemt een keer,
't is vlees dat zondigt, vlees dat boet,
God is met ons, Hijheerst voorgoed.

O Koning, heersend op uw troon,
wees eenmaal zelf ons hemels loon,
wees ons de vreugde zonder maat,
die alle vreugd' te boven gaat.

Wij roepen uw genade aan,
vergeef ons, wees met ons begaan,
laat onze harten zijn verblijd
o Heer, om uw barmhartigheid.

Opdat, wanneer Gij komt in 't licht,
op wolken zetelt ten gericht,
Gij ons van alle schuld ontslaat,
herstelt in koninklijke staat.

Dichter en ontstaanstijd onbekend

Vertaling uit het Latijn in:
J.W.Schulte Nordholt
Hymnen en *liederen*, 1964.

NA DE OPSTANDING GEEN HUWELIJK MEER!

'Want wanneer zij uit de doden opstaan, huwen zij niet, en worden zij niet ten huwelijk genomen, maar zij zijn als engelen in de hemelen.'

Marcus 12 : 25

'En er kwamen Sadduceeën tot Hem, die beweren, dat er geen opstanding is, en zij ondervroegen Hem', zo lezen we in Marcus 12. Deze mensen vroegen Jezus over de opstanding uit de dood. Zelf geloofden zij er niet in. Daarom werd deze vraag niet gesteld om iets van Jezus te *leren*, maar om Hem te *vangen*. En *wat* vroegen ze? Ze kwamen aan met een woord van Mozes over het *zwager*-huwelijk. Dat is de broederplicht om de weduwe te trouwen van een broer, als deze stierf zonder *kinderen* na te laten. Om zo alsnog de gestorvene nageslacht te schenken.

Nu zou het mogelijk zijn, dat zulk een weduwe tot zevenmaal toe weer trouwde en dat geen van de zeven broers *kinderen* achterliet. Tenslotte stierf zij zelf ook. 'In de opstanding, wanneer zij opstaan, van wie van hen zal zij dan de vrouw zijn? Want alle zeven hebben haar tot vrouw gehad.'

Wie van de zeven is dan de wettige man? Hoe moet dat dan? Het zou tot onaangename toestanden kunnen leiden... Met andere woorden: dat *kàn* niet! Er *is* geen opstanding!

En wat was het antwoord van Jezus?

'Dwaalt gij niet daarom, dat gij de Schriften niet kent noch de kracht van God?' De Schrift leert toch de opstanding en God is toch machtig daartoe? Onze Here Jezus, onze hoogste Profeet en Leraar, leerde dat ook. 'De opstanding van het vlees en een eeuwig leven.'

En het huwelijk dan?

Jezus' antwoord aan de Sadduceeën was: 'Wanneer de doden opstaan, huwen zij niet, en worden zij niet ten huwelijk genomen, maar zij zijn als engelen in de hemel.'

Dat kan ons, nu we hier op aarde nog leven, wat wonderlijk, wat vreemd lijken. We zien elkaar toch straks terug: als man en vrouw, als ouders en kinderen? Op de nieuwe aarde. Wat heeft sterven en trouwen met elkaar te maken? Trouwen gebeurt hier op aarde, er worden gezinnen gesticht en kinderen geboren. Waarom? Omdat hier op aarde het ene geslacht gaat en het andere komt. Hier is nog de dood: we sterven eens, de één na de ander.

Maar op de nieuwe aarde wordt het anders: daar is de dood te niet gedaan. Daar sterven we niet meer.

Engelen huwen ook niet. Engelen blijven ook eeuwig. Engelen zijn niet gelijk aan de mensen. Maar *dáárin* zijn ze *wèl* gelijk aan ons: Dan leven we eeuwig, net als de engelen. En we zullen elkaar terug zien op de nieuwe aarde.

Maar daar op de nieuwe aarde zullen we gericht zijn op God en op de Here Christus. Ja, dan zullen we samen de HERE loven en prijzen en samen genieten van de heerlijkheid die God ons geeft. Ongestoorde gemeenschap met God en met onze Heiland.

Straks, na de opstanding gaat het niet om trouwen, kinderen *krijgen*, *ònze* kinderen, maar dan zijn we allen kinderen van onze Vader in de hemel. Dan zijn we broeders en zusters van de Here Christus. Dan zijn we samen één grote gemeenschap. Wat vandaag van belang is: een huwelijk van man en vrouw of het ontvangen van *kinderen*, hen opvoeden voor de HERE, geldt dan niet meer. God geeft op de nieuwe aarde de heerlijkheid aan al zijn kinderen.

Want eens *kòmt* de opstanding!

God is niet een God van doden, maar van levenden, Marcus 12 : 27. We mogen al met ons sterven naar het Paradijs gaan, maar de opstanding is toch het heerlijkste: met een nieuwe lichaam verheerlijkt zijn en eeuwig leven.

God heeft nog grote plannen met ons!

C. Stam

BETAALDE LIEFDE

Het begon met een berichtje over het *Gereformeerd Maatschappelijk Verbond* in het *Nederlands Dagblad* van 11 maart 1994. Het GMV had richtlijnen opgesteld voor vergoedingen aan predikanten. Het adviseert o.a. voor een eredienst een bedrag van f 90,- te geven.

Vanuit Zuid-Afrika reageerde ds. F.J. Bijzet daarop. Deze 'pro rato'-betaling wijst hij vierkant af. Een bloemlezing van zijn argumenten:

- elders voorgaan behoort voor een predikant liefdedienst te zijn, geen loondienst;
- het is geen extra werk, de predikant pakt gewoon een oude preek uit de kast;
- al zou het tijd kosten, dan is dat nog maar schijn, want in feite wordt die tijd in mindering gebracht op de beschikbare uren voor de eigen gemeente;
- de ouderling krijgt ook geen vergoeding voor een leedsdienst;
- ouderlingen en diakenen krijgen ook geen overuren uitbetaald.

Later, in een ingezonden brief, voegde een zuster daar nog als argument aan toe, dat predikanten een royaal honorarium genieten (tenzij het tegendeel blijkt), want zij behoren zonder zorgen van het evangelie te leven. Dus weg met al die extra betalingen, en dat nog wel voor gebruikte preken. Een ouderling wordt voor zijn huisbezoeken toch ook niet betaald?

Genoeg stof tot bezinning dus.

'Oude preek'

De eerste reden om op het verhaal van ds. Bijzet te reageren is voor mij, dat hij zo achteloos het elders voorgaan formuleert als 'je pakt gewoon een oude preek uit de kast'. Hier snap ik niets van. Een preek is toch geen Korte Verklaring, die je kant en klaar op de plank hebt staan?

Een dominee pakt geen preek.

De preek pakt hèm!

Als hij zo niet op de kansel gaat, kan hij beter thuis blijven.

Let wel, dit is voor mij geen woordenspel. Ik bedoel dit: preken is wat anders dan een voordracht houden, of een bestaande inleiding nog een keer voorlezen. Het Woord van God wil hoorders tot bekering brengen, het wil de gemeente overtuigen, het wil twijfelaars winnen, gebogenen oprichten, zondaars vermanen, hoogmoedigen op de knieën brengen, enz. Ongetwijfeld is ds. Bijzet dit met mij eens. Maar hoe kun je als predikant op die manier tot de gemeente spreken als je je van te voren niet grondig en gelovig hebt ingewerkt in wat je te zeggen hebt?! Het afdraaien van een oud verhaal brengt niemand onder de in-

druk. Gods Woord is elke dag nieuw en levend, zo wil het gebracht zijn. Dat kost *voorbereidingstijd*, dat kan niet anders.

En wat dan te denken van die predikanten, die vanwege het rechtstreekse contact met de gemeente hun preek niet uitschrijven, maar preken van aantekeningen? Dat kan niet iedereen, dat hoeft ook niet iedereen, maar het gebeurt wel steeds meer. Want op een gegeven moment kan het papier een belemmering zijn. Op catechisatie wordt immers de les ook niet voorgelezen, dat zou direct ten koste gaan van de aandacht en de betrokkenheid. Welnu, wat moeten die predikanten van de plank pakken als ze elders gaan preken? Zeker geen kant en klaar verhaal, maar hoogstens de aandachtspunten die weer eigentijds onder woorden gebracht moeten worden.

Om deze redenen betreur ik het bijzonder, dat ds. Bijzet naar de gemeenten toe de indruk heeft gewekt, dat predikanten beschikken over een kast met oude preken, die zij tijdloos zonder enige voorbereiding altijd en overal kunnen houden.

Reden van betaling

Dan wat de betaling betreft. Naar mijn idee wordt dit onderwerp door ds. Bijzet te smal benaderd. Want hij behandelt slechts een invalshoek op de grote vraag, wát binnen de gemeente wel of niet betaald zou moeten worden. Moet bijv. iemand, die in eigen gemeente enkele uren catechisatie geeft, daarvoor een beloning ontvangen?

De één zegt: 'ja natuurlijk, dat is ambtelijk werk.' Maar is het zo, dat ambtelijk werk per definitie betaald wordt?

Een ander brengt naar voren: 'de dominee wordt er wel voor betaald, waarom die ander dan niet?'

Dergelijke argumenten worden nu aangedragen ten aanzien van de preeklezende ouderling. Wordt hij niet betaald, dan de predikant ook niet. Maar ligt het zo simpel?

In de Schrift komt duidelijk naar voren, dat een vergoeding voor het dienstbetoon op zijn plaats is wanneer het *levensonderhoud daarmee* gemoeid is. *Priesters* en andere vrijgestelden moesten onderhouden worden; zij hadden geen ander inkomen. De Leviëten kregen geen erfdeel onder het volk; hun erfdeel waren de tienden die door Israël werden opgebracht (Num. 18 : 20, 24). In het Nieuwe Testament wordt dit toegepast op de (vrijgestelde) verkondigers van het evangelie; zij zullen van het evangelie leven (1 Cor. 9 : 14). Paulus heeft dat recht op onderhoud ook, al maakt hij er liever geen gebruik van.

Daarentegen is het niet de bedoeling, dat er *winsten* worden gemaakt (2 Cor. 2 : 17, 1 Tim. 6 : 5, 6). Geen tweede inkomens en dergelijke. Wie zijn levensonderhoud reeds

ontvangt uit dagelijkse arbeid, hoeft voor zijn dienst in de gemeente geen inkomen meer te vragen of te ontvangen. Ambtelijk werk hoeft dus niet per definitie financieel gehonoreerd te worden. Maar de vraag is: **is er een inkomen om van te leven?** Om die reden wordt de predikant wel door de kerk betaald, maar de ouderlingen en de diakenen (meestal) niet. Zij hebben in de regel inkomsten uit dagelijkse arbeid, een ouderdomsuitkering of zoiets waardoor zij in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Dat kan evenwel veranderen! In sommige gemeenten, met bijv. onevenredig veel jongeren, wordt hardop nagedacht over de part-time ouderling en/of diaken, de zogenaamde pastorale werker. Als die figuur zijn intrede doet, krijgen wij waarschijnlijk wel te maken met broeders die voor hun huisbezoeken betaald gaan worden.

Zodoende heeft de vraag naar de betaling niet zozeer te maken met de vraag, of iemand predikant is of ouderling. Die invalshoek is te smal.

Aan de andere kant is de toepassing veel breder. Wie schat de werktijd van de organist, de boekhouder, de commissie van beheer, de scriba, de jeugdleider, de **zusterhulp**, enz., enz.? Zouden wij dat allemaal moeten betalen? De vraag stellen is haar beantwoorden. We zouden als kerk failliet gaan. In de eerste plaats geestelijk failliet. Niemand die dat wil, ook ds. Bijzet niet. Dus dan is het niet alleen de preeklezende ouderling, er zijn er nog veel meer in de gemeente die voor hun inzet in de regel niet betaald worden. Zo is dat altijd al geweest, waarom zou dat nu ineens spanning moeten geven?

Evenmin kan volgehouden worden, dat de liefdedienst ophoudt zodra er betaald wordt. Een wel zeer ongelukkige benadering! De predikant, de ouderling, de diaken, zij worden allen geroepen hun dienst met liefde te vervullen, **pro Deo**. Een eventuele betaling, van welke ambtsdrager dan ook, is daarvoor geen verhindering.

In de volksmond is 'pro Deo' zo ongeveer hetzelfde gaan betekenen als 'gratis'. Zo zijn wel meer **inhoudrijke** woorden meegenomen in de stroom van secularisatie. Maar dat is geen reden om daaraan mee te doen.

'Pro Deo' betekent: 'voor God!'. Soms kan dat gratis, soms ook niet. Want God wil dat zijn knechten levensonderhoud hebben. Daarom kunnen in de kerk liefde en betaling samengaan.

'Overuren'

Ds. Bijzet laat in dit verband het woord 'overuren' vallen. Waarom zou een predikant wel voor zijn 'overuren' betaald worden, en een ouderling niet? Is dat geen ongelijkheid?

Op het eerste gezicht kan dat zo lijken. Maar toch gaat deze vergelijking naar twee kanten mank.

Wat de predikant betreft, die wordt door zijn eigen gemeente voor zijn 'overuren' als regel niet betaald. De meeste honoraria namelijk zijn vergelijkenderwijs gebaseerd op het inkomen van een docent met een bepaalde graad of van een ambtenaar in een bepaalde klasse. Dat zijn betrekkingen van 40 tot 50 uur in de week. De predi-

kant echter haalt de 70 uur. Dat zijn dus elke week 20 gratis 'overuren', om die uitdrukking maar even te volgen. Oftewel 5 volle avonden gratis naar de catechisaties of op huisbezoek, ongetwijfeld tot geruststelling van de brievenbode.

Aan de andere kant: **krijgt** een ouderling nooit zijn overuren betaald? Nee, niet als ouderling. Maar zeker wel als werknemer. Er zijn tal van werksituaties waarin de extra uren precies worden bijgehouden én uitbetaald of gecompenseerd.

Zo verricht ook de predikant wel eens een extra inspanning. Het preken in een andere gemeente hoeft hij volgens zijn beroepsbrief niet te doen. Wat kan er dan op tegen zijn, wanneer hij daarvoor een klein honorarium ontvangt? Kan dat alleen niet, als je van het evangelie leeft? Dat onderscheid heeft ds. Bijzet niet duidelijk gemaakt.

Laten wij dan de Schriftuurlijke regel, dat de gemeente die het evangelie hoort de prediker daarvoor passend honoreert, zonder enig gewetensbezwaar in ere houden.

Extra werk

Ds. Bijzet neemt zijn eigen (toekomstige) situatie als uitgangspunt. In eigen gemeente hoeft hij dan maar één keer per zondag voor te gaan, zo schrijft hij, zodat hij veel elders kan preken.

Echter, zijn zondagse taakstelling is geenszins normatief voor het gros van het predikantencorps. Verreweg de meesten preken twee keer per zondag voor eigen gemeente. In grotere kerken, met meerdere predikanten, worden namelijk ook wel meerdere diensten gehouden. En al is het zo, dat sommige predikanten relatief minder preken hoeven te maken, dan zal daar wel genoeg tegenover staan op ander terrein. In grotere gemeenten komt heel ander werk naar je toe dan in kleinere. Daar kun je op afstand geen uitspraken over doen.

Hoe kan ds. Bijzet dan op zijn uitzonderlijke situatie een algemene regel funderen?

Voorlopig ga ik er maar van uit, dat twee keer voorgaan per zondag voor een predikant normaal is. Dan is een derde preekbeurt zonder twijfel extra werk. Werk, dat zich m.i. niet laat compenseren door in de eigen gemeente wat minder te doen. Op de zondag zelf was er namelijk geen enkele verdere verplichting. En de **door-de-weekse** hoeveelheid werk in de eigen gemeente wordt er niet minder van, ook niet minder urgent. Het elders preken is echt iets wat je erbij doet, waarvoor je ruimte maakt, met liefde, maar zeker niet door eenvoudig iets anders na te laten.

'Pro rato'

Ds. Bijzet stelt, dat de voorgestelde vergoeding ad f 90,- voor een preekbeurt 'pro rato' zou zijn, d.i. naar evenredigheid van de geleverde inspanning. Dit ligt waarschijnlijk in het verlengde van zijn gedachte, dat het elders voorgaan slechts een kwestie is van een oude preek uit de kast pakken. Dan kost hem dat niet meer dan twee uur: het voorgaan + de heen- en terugreis.

Ga je echter als predikant een kerkdienst ook voorbereiden, wat m.i. zeker de bedoeling is, dan gaan er meer uren in zitten. Dat is zeker het geval, wanneer de betreffende kerk vraagt om een catechismuspraak. Dan moeten aantekeningen worden opgezocht en opnieuw bestudeerd die soms wel een half jaar oud zijn. Daarom zou ik de gemiddelde investering in tijd toch wel op 4 à 5 uur willen stellen.

Welnu, bestel maar eens een loodgieter voor diezelfde tijd! Hoe hoog zou zijn rekening zijn?

Daarom is het voorgestelde bedrag niet pro rato. Dat hoeft ook niet. Omdat de predikant wordt onderhouden door de gemeente die hij dient, kan en mag het honorarium elders bescheiden zijn.

Honorarium

Maar laat het wel een *honorarium* zijn, een 'eregeld', en geen *fooi*.

Laat ik dat hieraan mogen toevoegen, ter ondersteuning van het GMV-voorstel. In kerkgenootschappen om ons heen ligt de vergoeding tussen de f 75,- en f 125,-. Onder ons echter komt het regelmatig voor, zoals reeds in het *Nederlands Dagblad* gesignaleerd werd, dat kerken vier tientjes wel genoeg vinden. Netto zijn dat er twee, voor 4 à 5 uur ingespannen bezig zijn...

Soms ook wordt de betaling vergeten, of pas maanden later overgemaakt. Terwijl op de reiskosten meestal bijgelegd moet worden, tenminste zo is mijn ervaring. Weinig kerken houden zich wat dit betreft aan de belastingnorm, die momenteel op 57 cent p/km staat. Als je dat meemaakt, ervaar je dat niet als een 'honorarium'. Integendeel. Gelukkig mag daarnaast ook opgemerkt worden, dat sommige kerken dit alles uitstekend in orde hebben. En er zijn boekhouders die net zo accuraat zijn als de preekvoorzieners.

Als predikant schrijf je hier niet gauw over. Je wijdt daar zeker geen 'Kerkelijk leven' aan. Maar nu het voorstel van het GMV deze reacties oproept, wil ik mij niet stil houden.

Dat geldt ook voor het volgende.

'Royaal'

De zuster schreef in haar brief, dat predikanten een royaal honorarium genieten. Tenzij het tegendeel blijkt. Want zij moeten zonder zorgen kunnen leven.

Nu dit zo in de bespreking naar voren komt, wil ik daar serieus iets van zeggen. Dat is dan niet meer in de richting ds. Bijzet, maar in het algemeen.

Ik wil namelijk graag van het fabeltje af, dat de predikanten onder ons zulke hoge traktementen zouden hebben. O zeker, op de begroting van de gemeente staat een groot bedrag als traktement voor de predikant, veel hoger dan het doorsnee-inkomen in de gemeente. Maar het punt is, dat het predikant-zijn financieel gezien een klein bedrijf is, compleet met kosten voor de boeken, de werkkamer, de computer, de ontvangst, de representatie, de auto en noem maar op. Die praktijkvoering kost per jaar *minstens*

tien- à twaalfduizend gulden, en dan rijdt uw predikant nog in een oude auto. Dat moet dus eerst van het traktement worden betaald.

Vervolgens komt de belasting langs, met tarieven voor de kleine zelfstandige. Dat is kassa!

Want daarbij is het zo, dat de meeste pastorieën eigendom zijn van de kerken. De bewoners betalen huur of moeten die niet-betaalde huur bij hun inkomen optellen, terwijl menig ander zijn belastbaar inkomen drukt met een flinke hypotheek, die tegelijk een leuke spaarpot is. Zo heeft bijv. een vertegenwoordiger zijn huis op eigen naam en een auto op naam van zijn baas. Een predikant heeft het precies andersom. Het verschil in besteedbaar inkomen is dan enorm, al zouden beiden precies evenveel verdienen. Zeker voor pas beginnende predikanten is dat nauwelijks op te brengen, terwijl op later leeftijd die financiële verhoudingen ongunstig blijven. Op dit punt heeft het GMV naar mijn idee te weinig moeite gesignaleerd.

Er zouden nog wel meer knelpunten genoemd kunnen worden, maar dat zou hier en nu zijn doel voorbij schieten. Het gaat er maar om, dat er niet oppervlakkig geoordeeld wordt over het traktement van een predikant, en *zé*-ker niet door dat te vergelijken met het eigen loonstrookje.

In de meeste pastorieën bestaat financieel gezien precies dezelfde 'struggle for life' als bij de familie Doorsnee. Dat hoeft niet erg te zijn, als intussen maar niet de indruk wordt gewekt dat predikanten in een bijzondere welstand leven. Want doorgaans is dat niet zo.

Het echte loon

Dat liefde en beloning samen kunnen gaan, in de dienst van God, blijkt in de Schrift ook op een andere manier. Wanneer Abraham op de berg *Moria* bereid is gebleken zijn zoon te offeren, klinkt de stem van de HERE: 'Omdat gij dit gedaan hebt, zal Ik u rijkelijk zegenen' (Gen. 22 : 16, 17). Al eerder had God gezegd: 'Vrees niet, Abram, Ik ben uw schild; *uw loon zal zeer groot zijn*' (Gen. 15 : 1).

Dan praten we niet langer over traktementen, honoraria, inkomens en dergelijke, en dat is maar goed ook. Iedere gelovige zal in zijn dagelijks werk zijn *ambt* zien, om het te verrichten in trouw aan God. Dan mag op die Werkgever de hoop worden gevestigd. Niet dat Hij tot beloning verplicht is, integendeel. Er is maar één loon ooit echt verdiend, namelijk door de Here Jezus aan het kruis. Wie echter met Hem leeft, bidt en werkt, mag in zijn beloning delen. Enkel uit genade! Toch wordt het 'ons loon' genoemd, toch zeker ook om ons te stimuleren in deze vermaterialiseerde wereld *pro Deo* bezig te zijn, in de ware zin van het woord. Dan kunnen wij in financieel opzicht allerlei situaties meemaken zonder ons te laten ontmoedigen. Christus komt spoedig; ons loon is bij Hem (Opb. 22 : 12).

B. Luiten

* * Het eerste kind

Toen Boaz trouwde met Ruth, voegden de oudsten in de poort hem de wens toe: 'De HERE make de vrouw die in uw huis komt als Rachel en Lea, die beiden het huis van Israël gebouwd hebben! Handel dan kloek in Efratha en maak u een naam in Bethlehem; uw huis worde als het huis van Perez, die Tamar aan Juda baarde, door het kroost dat de HERE u geven zal uit deze jonge vrouw!' Boaz was ongetwijfeld blij met deze woorden, hij handelde daar ook naar.

Maar ik ben bang, als vandaag zoiets gezegd zou worden (in hedendaagse taal), dat de reactie zou kunnen zijn: 'Waar bemoei je je mee? Dat ligt voor iedereen verschillend. Voorlopig is dit voor ons niet in beeld!'

Die gedachte kwam bij mij op na het lezen van het artikel *Planning van het eerste kind: geoorloofd of niet?* van de hand van Henk Hoksbergen in de Z.O.Z.-bijlage van het *Nederlands Dagblad* van zaterdag 23 april jl.

Arnold en Aafke, die samen met Lara en Els onder een gefingeerde naam hun mening mogen zeggen, vragen zich af waarom je bijv. na vier kinderen wel mag plannen en bij het eerste kind niet. Els begint haar huwelijk de eerste jaren met de pil; als God het anders wil zorgt Hij er wel voor (hoopt ze) dat zij die pil een keer vergeet of zo. Lara komt tot de uitspraak 'Ik geloof niet dat God zegt: zo snel en zo veel mogelijk'. Deze woorden worden door de redacteur kapitaal geplaatst, midden op de pagina. En hij valt ze ook bij in zijn commentaar. Zijn mening, kort samengevat: 'Er is in het huwelijk wel een roeping tot voortplanting, maar dat betekent niet dat de bijbel rechtstreeks oproept tot het krijgen van kinderen zo snel mogelijk na het huwelijk. Het huwelijk is niet pas compleet als er kinderen zijn. Denk eens aan al die ongewild kinderloze echtparen!'

* * Roeping

Het waardevolle van deze bijdrage in het N.D. zit m.i. voornamelijk hierin, dat Hoksbergen het 'plannen' van het eerste kind heeft gehaald uit de sfeer van negatieve, egoïstische en materialistische motieven. Zo wordt er vaak bij voorbaat tegenaan gekeken door mensen die het er niet mee eens zijn.

Toch zijn hier jongeren aan het woord, die van harte de Here willen liefhebben en daaraan ook samen gestalte willen geven in hun huwelijk. We horen argumenten van jonge mensen, die serieus over dit onderwerp hebben nagedacht. Hier wordt zeker niet gehandeld uit slordigheid of gebrek aan geloof.

Dat willen we goed onthouden.

Al wil dat niet zeggen, dat de getrokken conclusie daarom onze instemming verdient.

Want met name wordt in het hele verhaal een uitwerking gemist van het woord 'roeping'. Het wordt wel *genoemd*. Ook is ieder het er gelukkig over eens dat die roeping tot voortplanting er *is* in het huwelijk. Dankbaar noteren wij dat.

Evenwel, wat *betekent* die roeping nu?

En wanneer begint zij eigenlijk?

Wanneer wij het erover eens zijn, dat die roeping in het

huwelijk meekomt, is het dan ook niet zo dat die roeping begint op de trouwdag? Zij is immers eigen aan het huwelijk.

Let wel, daarmee is niet gezegd, dat iedereen met die roeping meteen evenveel kan. Vergelijk het bijv. met de roeping tot het ambt. Een aantal broeders wordt geroepen, maar één van hen heeft een hartkwaal, hij kan het niet doen. Uiteraard zal daar begrip voor zijn. Maar niemand zal zeggen: 'dan bent u niet geroepen'. De roeping was er, maar er was helaas ook een zwaarwegende reden die het opvolgen ervan blokkeerde.

Zo kan het ook in het huwelijk gaan. De roeping tot voortplanting is er, in de huwelijksluiting komt zij mee. Vanaf dat moment ben je voor God verantwoordelijk wat je ermee doet. Daarbij kunnen belemmeringen optreden. Maar dat is wat anders dan uit eigen beweging er (voorlopig) van af zien. Want Gods roeping is om op te volgen, zij laat zich niet zonder dringende redenen uitstellen.

Om die reden ontgaat mij de vergelijking met de ongewild kinderloze echtparen. Als één ouderling ontheffing krijgt vanwege zijn hartkwaal, kunnen dan de anderen zonder hartkwaal ineens hun roeping voor zich uit schuiven?

* * Mogelijkheden

Wat kun je met dit principe bijv. in een studentenhuwelijk? De indruk wordt gewekt, dat de studenten de grote uitzondering op deze regel (mogen) zijn.

Nu is het zeker waar, dat het om tal van redenen belangrijk is dat ook de vrouw haar opleiding voltooit. Ook is het te begrijpen, wanneer met de trouwdag zolang niet gewacht kan worden. Maar moet dat per definitie betekenen, dat het eerste kind wordt uitgesteld? Zijn juist studenten niet heel creatief in het vinden van oplossingen? De huwelijksluiting alleen al, met vaak heel beperkte mogelijkheden, getuigt daarvan!

In ieder geval zullen wij onomwonden blijven belijden, dat de *roeping* tot het ouderschap er al wél is. Zo heeft God het huwelijk bedoeld, ook als twee studenten trouwen. Mocht het evenwel *nodig* zijn die roeping (tijdelijk) niet op te volgen, *dan spijt je dat*. Het is niet normaal, je had het graag anders gewild.

Daarom zullen wij van deze uitzondering geen regel maken. Veeleer zullen wij proberen toch aan Gods bedoeling te voldoen, wellicht met enige hulp.

Een ander argument dat te lezen viel was, dat je als gehuwden eerst aan elkaar moet wennen. De overgang van een weekend-verkering naar een full-time levenseenheid is nogal groot. Dat kan zijn. Evenwel, duurt zoiets 'enkele jaren'? En kun je dat *van te voren* zeggen, en daar zelfs een tweeverdieners-hypotheek op afsluiten? De vraag stellen is haar beantwoorden. Zo'n opstelling geeft (wellicht goed bedoeld) te weinig blijk van verantwoordelijkheidsbesef ten aanzien van de roeping tot het ouderschap. Als je je serieus geroepen weet, leef je daar naartoe i.p.v. een extra belemmering te scheppen in financiële zin. Om nog maar te zwijgen van de pil van Els, die zij de eerste huwelijksjaren slikt op hoop van zegen; als God het niet goed vindt moet Hij daar Zelf maar wat aan doen. Over eigen verantwoordelijkheid gesproken...

**** Verbond**

Is dit nu een 'verschroeiende nadruk op plicht, roeping en eis', om een uitdrukking te gebruiken die in korte tijd tot een geveugeld gezegde is geworden?

Wie het zo opvat heeft van Gods verbond een karikatuur gemaakt.

Gods verbond met ons is als een huwelijk in het groot. De Brudegom heeft heel zijn leven gegeven en zo de bruidsprijs betaald. Nu beantwoorden wij zijn liefde met onze liefde. Heel ons leven leggen wij in zijn hand; wij wijden het aan God en aan zijn wonderlijke omgang met zijn gemeente. Heel ons leven met al zijn mogelijkheden, niet in het minst ook met de gave van het **verwekken** van nieuw leven. Gods verbond kenmerkt zich door wederzijdse, hartelijke toewijding, zonder allerlei reserves.

En Gods verbond is groot.

Ontelbaar veel mensen had God op het oog, toen Hij zijn verbond met Abraham sloot. Talrijk als het zand aan de oever van de zee. Zo groot is Gods welbehagen, de liefde die Hij schenken wil. Daarom zond Jezus zijn discipelen naar alle volken. Van harte steunen wij het zendingswerk. Wij bidden en wij geven en wij denken mee. 's Zomers zwermen de E&R-jongeren uit, om wekenlang op tal van campings de blijde boodschap te vertellen. Samen doen wij ons best zo veel mogelijk mensen tot geloof te brengen. Is dat Gods en onze bedoeling, ja of nee?

Toch noemt God vóór die zendingsopdracht iets anders.

Hij sprak tot Abraham éérs over diens eigen kinderen.

Abraham zou zelf nageslacht ontvangen, en met zijn nageslacht zouden alle volken gezegend worden (Gen.22:16-18). Zo geeft God een zekere orde aan in de uitbreiding van zijn verbond. Hetzelfde blijkt uit het spreken van Petrus op de Pinksterdag: 'Want voor u is de belofte en voor uw kinderen en voor allen die verre zijn, **zovelen** als de Here onze God er toe roepen zal' (Hand.2:39).

Daarom is het uitdragen van het evangelie heel belangrijk. Wij doen dat waar en wanneer wij dat maar even kunnen.

Toch leert God ons dat Hij zijn verbond in de eerste plaats uitbreidt in de lijn van de geslachten, door de gezinsvorming dus.

Daarom is de gedachte niet houdbaar, dat wij ten aanzien van de zending wel Gods bedoeling zouden weten, maar ten aanzien van de voortplanting niet.

God wil de Vader zijn van ontelbaar veel kinderen. Hij geeft ze het leven door zijn Woord en Geest. Hij leeft ze in in het verbond van zijn liefde. En binnen dat verbond verzekert Hij ons, dat al onze kinderen de zijne mogen zijn. Heeft iemand dan nog vragen?

**** Talenten**

Is 'plannen' dan een vies woord geworden? 't Is maar, wat ermee wordt bedoeld. Als hiermee wordt aangegeven, dat men zorgvuldig wil omgaan met Gods bedoeling en de eigen vruchtbaarheid, kan daar niets op tegen zijn. Verantwoord handelen is geboden, vanaf het eerste tot en met het laatste kind.

Gods talenten immers vragen om een zorgvuldig beheer. Geen enkel talent beheren wij met de ogen dicht. Zo gaan we niet om met ons geld, ons huis en noem maar op. Dan zullen wij toch zeker nadenken wat wij doen wanneer wij, in de geborgenheid van goddelijke en wederzijdse liefde, nieuw leven verwekken.

Talenten vragen om beheer. Je ijvert ermee. God heeft vele mogelijkheden en gaven in ons bestaan gelegd, die

wij dankbaar aanvaarden om die zo goed mogelijk te ontwikkelen. Dat is roeping, niet 'verschroeiend', want ieder behoort daarbij te letten op eigen en andermans grenzen. Ieders leven komt zo tot een eigen ontplooiing, van persoon tot persoon verschillend, maar wel samen tot eer van de Schepper en tegelijk tot eigen vreugde.

Zo is de bedoeling van talenten, waarvan de vruchtbaarheid er één is. Ieder gaat daarmee aan de slag, hij doet zijn best en leert in de praktijk zijn mogelijkheden kennen.

Wie er vijf kreeg, verdiende er vijf bij.

Wie er twee kreeg, verdiende er twee bij.

De Heer was met beiden even blij. Hij zag de inzet, de liefde, de trouw, bij elke knecht naar eigen vermogen.

Maar een talent is niet om (tijdelijk) te begraven. Wie dat doet, heeft zijn Heer niet goed begrepen.

B. Luiten

Drs. H. Veldman

Licht en schaduw in de Lage Landen

Licht en schaduw
in de Lage Landen

Een ieder in zijn eigen taal.

Dat is het **sprankelende** dat ook de kerkgeschiedenis van de **Lage Landen** doet leven. We horen van Liudger tot **Gomarus** - de tijd van **Dordt**. **Erasmus** en de reformatoren, Doopers en gereformeerden komen voor het voetlicht. Tenslotte. **Hoe** kwam het monumentale werk: 'de Statenvertaling' tot stand?

geb., geill., 240 pag. f 26,50
Verkrijgbaar in de boekhandel.

Oosterbaai & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591

VERTIKAAL GERICHT HISTORISCH VERANKERD II

Achtergronden bij het Hervormd Pleidooi

In het eerste artikel hebben we de eerste paragraaf van het Hervormd Pleidooi in verband gebracht met het theologisch gedachtengoed van dr. W. Aalders. We vonden duidelijke overeenkomsten. De visie op de gemeente is die van een grootheid boven de tijd, de geschiedenis, de wereld ontheven; de gemeente heeft een verticale gerichtheid, neemt de gestalte van een weduwe aan, kenmerkt zich door afzondering en separatie van de wereld.

In dit tweede artikel stellen we de vraag, met het oog op de tweede en derde paragraaf van het Hervormd Pleidooi, waar dan het contact is met de aardse werkelijkheid en hoe dan de verhouding is van de gemeente, van de gelovigen met de concrete geschiedenis en de werkelijkheid hier en nu.

Bij Aalders zijn er ook gedachte-lijnen, dat het heil toch ook verbonden is met de historie. Het heil breekt af en toe in het hier en nu door. Er zijn tijden dat het heil van God opbloeit in de geschiedenis. Aalders kijkt dan vooral in de richting van de Reformatie van de 16e eeuw, van de Republiek der Verenigde Nederlanden van de 17e eeuw en van het Reveil van de 19e eeuw.¹²

Lichtplekken in de tijd

Het heil breekt toch ook in de geschiedenis door. 'De Historie is vol lichtstralen Gods in de **geschiedenis**'.¹³ Om dat aan te tonen richt Aalders vooral de blik op het Reveil, voor hem de lichtplek van de Historie in de geschiedenis. Hij ziet deze periode als een van bijzondere **Godservaring** en vroomheid, met name in haar vertegenwoordigers als Willem Bilderdijk, H.F. Kohlbrugge en Groen van Prinsterer.

Het is vooral Groen van Prinsterer die Aalders' aandacht heeft en met wiens kerkelijke, confessionele en nationale arbeid hij zich nauw verwant voelt. Want Groen heeft, zo zegt hij, Schrift en Historie aaneengevoegd. Groen heeft gesteld: 'De geboorte van de Gereformeerde Kerken in de

Nederlanden was tevens de geboorte-acte van de Nederlandse **natie**'.¹⁴ Deze geestelijke erfenis is vervolgens vastgelegd in de Confessie van de Kerk, waardoor er de eenheid, de identiteit en de continuïteit ontstaat van Kerk – Confessie – Natie. Zo is de Nederlandse Natie kerkelijk en confessioneel gestempeld.

Groen's geschiedbeschouwing interpreteert Aalders aldus, dat de nationale geschiedenis mee-getuigt met de Openbaring en dus een historisch karakter heeft. De Nederlandse natie is uitzonderlijk. Zij is op een rechtstreekse en unieke wijze vrucht van het geloof, voortgekomen uit de Hervorming, schepping van het Evangelie. De bewijzen zijn te vinden in de oorsprong, de ontwikkeling en de grootheid van Nederland. Maar bij verzwakking van het geloof zonk de grootheid en de macht van de Staat weg. 'Altijd ging aan het **verval** van de natie het verval van de kerk vooraf'.¹⁵

Zo vat Aalders Groen samen. Zelf ziet hij met name in het Reveil het wonder-karakter, het genade-karakter, het **verkiezings-karakter** dat in de Historie besloten ligt doorbreken. **Terug** naar Groen van Prinsterer. Deze heeft in zijn tijd op grond van dit Historie-denken zijn strijd gestreden voor de Hervormde Kerk.

In de 19e eeuw verkeerde de Hervormde Kerk in een noodsituatie wegens het modernisme, de vrijzinnigheid en de haar opgelegde organisatie. In 1864 werd door Groen de Confessionele Vereniging opgericht als de **kiem** van een herlevende, historische belijdenis-kerk. Groen zag de dringende noodzaak van het herstel van de Hervormde Kerk en wilde haar weer doen **herrijzen** en zij moest zich weer ontplooien in haar historische vorm. 'De vrijmaking van de Kerk van het haar van staatswege opgelegde juk, de herworteling in de Historie, de ontplooiing vanuit haar historische wortels tegenover de crisis der 19e eeuw, – dat had voor Groen de **voorrang**'.¹⁶

Werd de historische kerk hersteld, zo interpreteert Aalders Groen, dan ontstaat de mogelijkheid om het Evangelie weer zegenend, bevruchtend, louterend op het Nederlandse volk te doen inwerken. 'Een herboren Kerk zou een machtig instrument zijn ter verwerkelijking van het door Groen nimmer prijsgegeven program, dat besloten lag in de leuze: Tegen de Revolutie het **Evangelie**!'¹⁷.

Historie en historische kerk

Elementen uit het werk van Groen van Prinsterer vormen voor Aalders de bouwstenen om over de Nederlandse Hervormde Kerk te spreken **als** over ons aller Moeder, die in haar nationaal en historisch karakter vele eeuwen omspannt, slechts geestelijk gekend wordt en nochtans als concrete, historische, nationale grootheid aanwezig is¹⁸.

Aalders ziet de NHK niet als bedenkfel van mensen, niet als tijdsverschijnsel, maar als daad van God. Door haar belijdenis is zij geworden tot de NHK, door haar historie is zij nauw verbonden met de Nederlandse natie. Zo is het onverbreekelijk snoer ontstaan van de Hervormde Kerk, Oranje en Vaderland. Haar plaats als **lands-** en volkskerk heeft de **NHK** verkregen op geestelijke wijze: door de prediking van het Evangelie en door het belijden van haar geloof.

Na tijden van identiteitsverlies en zelfvervreemding kan er weer een moment van herstel komen, zoals in het 19e eeuws Reveil. door de mannen van het Reveil is de strijd gevoerd voor het behoud van de historische, nationale Kerk; is de strijd gevoerd voor de NHK als het geestelijk ferment van het Nederlandse volk, de Nederlandse natie, de Nederlandse staat.

Dat dient, zegt Aalders, ook nu tegen het proces van Samen op Weg in de hoge inzet te zijn! Belijgend en strijdend dienen we te blijven staan in de NHK en dienen we dit geloof en deze leer uit te dragen: 'dat de NHK krachtens haar oorsprong, krachtens haar belijdenis, krachtens haar historie is een goddelijk wonder, een goddelijk geschenk, een geestelijk, mystiek lichaam, ons aller Moeder'.

Vragen en opmerkingen

In het Hervormd Pleidooi en in de theologie van dr. W. Aalders zien we lijnen ineenvloeien. Het gereformeerde denken echter dient zich hier scherp tegenover te stellen.

1. Ondanks de terechte oppositie van Aalders tegen de vermaatschappelijking van het heil, de verpolitiserings van het Evangelie en de verwereldlijking van de kerk en het geloof staat zijn spreken over de kerk – en ook het spreken van het HP in de eerste paragraaf – haaks op de calvinistische, gereformeerde visie op de kerk.

De kerk ontheven aan de tijd, zwevend tussen hemel en aarde, nog wel op aarde verkerend maar eigenlijk in de hemel levend – het is ver verwijderd van de nuchtere taal van het Nieuwe Testament over de kerk, ver verwijderd van het verbondsmatig spreken over de kerk in heel de Schrift, ver verwijderd ook van de helderheid van de Artikelen 27-32 NGB.

'Ons burgerschap is in de hemelen' (Filipp. 3:20): kolonisten van de hemel, jazeker. Maar dan wordt de aandacht niet van de aarde afgetrokken, nee, dan gaat het er juist om, hoe wij op aarde leven, hoe wij het burger-zijn van het hemelse Rijk op aarde beleven. Het spreken over een kleine gemeente in een kerk-als-organisatie is niet naar de Schrift en confessie. De kerk **als** Godgerichte ge-

meenschap is niet zozeer mystiek als wel mystificerend en legt dan een waas over de kerk.

Door de gelovigen te tekenen als burgers van twee werelden valt het leven in twee werkelijkheden uiteen. Dat is niet gereformeerd, want het leven is een. De blik omhoog naar het hemelse **Jeruzalem** (Aalders, HP) van de stoet van pelgrims die zich hier beneden een weg baant door een nacht van smart en **zorgen**¹⁹ staat haaks op de gereformeerde gerichtheid op de wereld, waar cultuur-arbeid te verrichten valt: de wereld is werkplaats, strijdperk, bouwterrein, maar wel in Christus en vanuit de **kerk**.²⁰

Waar treffen we in de Schrift en Confessie het beeld aan dat door de woestijn van deze wereld het smalle spoor gaat van de tussen hemel en aarde zwevende gemeente richting Nieuw Jeruzalem? Hier wrekt zich onder andere het Luthers **piëtisme**.²¹

2. Wat betreft de verhouding heil en geschiedenis stelt Aalders, dat de tijd, het tijdsgebeuren en de geschiedenis niet zo belangrijk zijn. De gemeente is immers losgemaakt van het hier en nu en leeft en streeft naar omhoog.

We tekenen hierbij aan, dat de tijd en de geschiedenis ook door God gewild zijn; dat het Koninkrijk van God in Jezus Christus in de geschiedenis gekomen is en als een nieuwe werkelijkheid in de geschiedenis aanwezig is. Zin, samenhang en beweging van de geschiedenis zijn gelegen in het opstuwen ervan door God naar het **eschaton**. Natuurlijk is het historisch proces zelf niet het **heilsproces**. Maar wel is het de taak en opdracht van de christelijke gemeente om te getuigen van de nieuwe werkelijkheid en om in **geloofsgehoorzaamheid** aan Christus hier en nu te werken.

De gemeente is betrokken op de geschiedenis. Zij gelooft dat God de wereldgeschiedenis beheerst, regeert en leidt naar zijn toekomst. Schepping, geschiedenis en toekomst mogen niet tegen elkaar worden uitgespeeld. Er is een weg van de schepping naar de voleinding door de geschiedenis heen.

Aangezien Aalders slechts een onveranderlijke, boven de tijd staande scheppingsorde kent, de Historie: de openbaringen in het verleden die eeuwigheidswaarde hebben en daardoor een eeuwig Heden zijn, moet door hem de heilsgeschiedenis als voortgaand gebeuren in de geschiedenis wel ontkend worden. Er is dus geen oog voor de heilshistorie. Hier wrekt zich de nauwe aansluiting bij en verwantschap met de Griekse zijnsleer, waar het statische het kenmerkende is.²²

3. Wanneer Aalders spreekt over lichtplekken van de Historie in de geschiedenis en zich daarbij beroept op Groen die de Schrift en de Historie aaneengevoegd heeft, kan de vraag gesteld worden of Groen niet te veel geplaatst wordt in een Aalderiaans kader.

Zeker heeft Groen de historische causaliteit, maar deze is bij Groen altijd concreet en vervluchtigt nooit: het verbond als historische werkelijkheid dat in belofte en bedreiging de geschiedenis **beheerst**.²³ Bij Groen is er geen dualistische geschiedbeschouwing, geen tweërlei causaliteit, geen onderscheiding tussen geschiedenis en histo-

rie. Maar het is: God en de geschiedenis, God die ons op de ene weg van de ene geschiedenis **plaatst**.²⁴

4. Het valt niet te ontkennen dat Groen zijn ideaal zocht in de Gereformeerde Kerk van de Reformatie en de bloeitijd van de Kerk, die in het kader van het beeld dat hij zich vormde het geestelijk centrum van het volksleven was. In samenhang hiermee vond hij het oriëntatiepunt voor zijn kerkelijke houding in de historische belijdenis van de Kerk (de Drie Formulieren), rehtens nog steeds het fundament van de leer van de Hervormde Kerk.

Wel had Groen, die historisch en juridisch dacht, in zijn beklemtoning van de continuïteit, de duurzaamheid, de identiteit en de 'historische eenzelligheid' van de Kerk een min of meer statisch **kerkbegrip**. Hij heeft de Hervormde Kerk liefgehad, echter niet de uitwendige organisatie, maar de kerk naar haar 'wezen' en 'beginnsel'.

We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat het Hervormd Pleidooi vooral aansluiting heeft gezocht en gevonden bij het 'er is geschied' van Groen en te weinig zich heeft gericht op het 'Er staat geschreven'. Zo heeft men met een beroep op de historie het blijven in de Hervormde Kerk ondanks alles gelegitimeerd en vormt juist de historie een belemmering om Schriftuurlijken confesioneel over de kerk te spreken. Er is nu een massief, haast sacrosanct verbond ontstaan tussen God, Nederland, Oranje en de Nederlandse Hervormde Kerk.²⁵

5. Al met al is het Hervormd Pleidooi een merkwaardig document geworden. Nadat er eerst gesproken is over de mystieke, Godgerichte, boven de tijd uitgeheven gemeente, vindt er de sprong plaats naar de historie en is er de verbinding van deze vertikaal gerichte gemeente met de historische gestalte van de Nederlandse Hervormde Kerk. Dan staat voorop, niet de kleine gemeente in de grote organisatorische kerk, maar de massieve, historische, vaderlandse volkskerk, niet slechts naar haar wezen en beginnsel, maar juist in haar huidige gedaante en organisatie-vorm. Openbaring en nationale geschiedenis komen samen in het instituut der Hervormde Kerk, dat weliswaar niet boven alle **kritiek** verheven **wordt**²⁶, maar wel een onaantastbare grootheid is.

Dit Hervormd Pleidooi levert die typisch hervormde kerkvisie op – die we menen te moeten afwijzen! – van de gemeente in de kerk en van de historische, statische gegevenheid van het instituut als de uiteindelijke legitieme kerk in Nederland. Want, zo redeneert men, er zijn in Nederland vele kerken, maar er is slechts één Nederlandse Kerk – en dat is de Hervormde. Zo kan men **zelfs** spreken over een ramp voor Nederland als de historische Hervormde Kerk verdwijnt en stelt men dat, als de Hervormde Kerk wegvalt, de kerk niet meer **bestaat**.²⁷

De nadere bestudering van het Hervormd Pleidooi, met de theologie van Aalders op de achtergrond, leidde tot stijgende verbazing en grote vervreemding

J.J.C. Dee

¹² Burger van twee werelden, pag. 169-170, 205; Theocratie of Ideologie. Het dilemma van de huidige christenheid, pag. 298-299.

¹³ Theocratie of Ideologie, pag. 295.

¹⁴ a.w. pag. 17.

¹⁵ a.w. pag. 50.

¹⁶ a.w. pag. 193.

¹⁷ a.w. pag. 195.

¹⁸ Artikel W. Aalders, De Nederlandse Hervormde Kerk, in: Ecclesia, 85e jrg. N. 1 (7-1-1994).

¹⁹ Gezang 116:1 in de Hervormde Bundel 1938, een lied van de Deense piëtist Bernhard Severin Ingemann (1789-1862), medestander van Grundtvig.

²⁰ Zie K. Schilder, Christus en cultuur. De hoofdgedachten van dit boek worden bekend verondersteld.

²¹ Exemplarisch is de aanhaling in: **Een correctie** op de tijd. Terugblik op mijn weg door de kerk, pag. 37, van het lied 'Hoe glanst bij Gods kinderen het innerlijk leven' van Christian Friedrich Richter (1676-1711), opgenomen in het Liedboek voor de Kerken als gezang 439, vgl. de eerste regel van vers 5: Zij wandelen op aarde, zij zijn in de hemel.

²² Schepping of geschiedenis (pag. 24, 27-28, 52, 68, 75), een boek gestempeld door het (neo)Platonisme.

²³ J. Kamphuis: De hedendaagse **kritiek** op de causaliteit bij Groen van **Prinsterer** als historicus (Groningen 1971), pag. 19: 'In het accent op het onvermijdelijke van de historische causaliteit vraagt Groen aandacht voor Gods Woord van belofte en dreiging en de noodzakelijke vervulling daarvan in zegen en oordeel.'; zie ook pag. 24.

²⁴ a.w. pag. 43-44.

²⁵ Aan de sterke afwijzing van Aalders van Afscheiding, Doleantie en Abraham Kuyper kan in het bestek van dit artikel geen aandacht worden geschonken; zie: De tijdgeest weerstaan. Een bundel artikelen, pag. 212-232 'Luther-Kohlbrugge-Kuyper', en: 'Kohibrugge en het Neo-Calvinisme', in: H.F. Kohibrugge. Zijn leven, zijn prediking, zijn geschriften. Een bundel studies samengesteld door dr. W. Aalders en ds. D. van Heyst (Den Haag 1976), pag. 151-164).

²⁶ Hervormd Pleidooi, pag. 17, 18, 19.

²⁷ Dr. W. Aalders en ds. L.J. Geluk in hun toespraken bij de presentatie van het Hervormd Pleidooi, in: Ecclesia, 85e jrg. Nr. 8 (15-4-1994).

Kunt u ook steeds slechter lezen? Vraag dan De Reformatie op cassette aan bij:

STICHTING BRALECTAH

Mr. Z. ter Steghestraat 7

8331 KG STEENWIJK

Tel. 05210-15946

BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL
Nugteren

Singelpassage 11
9401 JB Assen
Tel. 05920-16190
b.g.g. en 's avonds: 10910.

Uw boekhandel
voor o.a.:
catechisatie-uitgaven
schetsenmateriaal
(huwelijks)bijbels
belijdenisgeschenken
met getallenkortingen
en gratis inlegvellen

KERK, TRADITIE EN CULTUUR

Gereformeerde Kerken in verandering

De redactie ontving een drietal artikelen van dr. M.J. Verkerk onder de titel 'Kerk, traditie en cultuur'. We plaatsen deze artikelen vandaag en de komende weken.

De redactie stemt niet in met de inhoud van deze artikelen, maar wil ze wel plaatsen als een discussiebijdrage. Het is onze bedoeling vervolgens te reageren op wat dr. Verkerk naar voren brengt.

1. Inleiding

De Gereformeerde Kerken zijn aan het veranderen. Zekerheden uit het verleden worden ter discussie gesteld. Vragen en antwoorden worden niet meer breed gedragen. De vanzelfsprekendheid is voorbij. Samenwerking en openheid van organisaties worden positief gewaardeerd (GPV, GSEV, *Nederlands Dagblad*). Er is ruimte voor het stellen van fundamentele vragen over het Schriftgezag en de binding aan de belijdenis (Theologische Universiteit van Kampen).¹ Er is aandacht voor de aard van het geloof in de post-moderne maatschappij (Paascongres 1993). Ook wordt er met andere ogen gekeken naar de verdrietige gebeurtenissen in 1967 (R. Kuiper).² Sommigen binnen onze kerken zijn blij met deze veranderingen. Zij beschouwen ze als startschot voor de **vernieuwing** van de traditie. Anderen vinden deze ontwikkelingen verontwaardigd. Zij wijzen op de noodzaak tot conservering, stabilisatie en uitbouw van de traditie binnen de getrokken lijnen.

Naar mijn indruk hangen de bovengenoemde veranderingen samen met allerlei veranderingen in onze samenleving. Er is een spanning ontstaan tussen enerzijds de manier waarop wij onze geschiedenis beoordelen en ons christen-zijn via de doorgaande reformatie vorm geven, en anderzijds het totaal van de veranderingen in kerkelijk Nederland en de westerse cultuur. Het lijkt er op dat het gebouw van kerkelijke **structuren**, gereformeerde organisaties en theologische vragen en antwoorden, zoals dat opgetrokken is in de vijftiger en zestiger jaren, de **konfrontatie** met de werkelijkheid om ons heen niet meer aan kan. Allerlei spanningen komen aan de oppervlakte. Lan-

ge tijd hebben we deze spanningen niet gezien, of hebben we ze onderdrukt. Maar nu lukt dat niet meer.

Het veranderingsproces, waarin wij ons als kerken bevinden, is zo groot, dat we rustig mogen spreken over een **cultuurverandering**. Ik gebruik dit woord om aan te geven dat de verandering niet alleen betrekking heeft op enkele praktische zaken, maar ook zich uitstrekt tot ons denken, geloven en handelen. Cultuurverandering is een **proces**. Voor zo'n proces geldt dat het eindpunt niet geheel duidelijk is. Op zich is dat niet erg of verontrustend, mits de condities en de uitgangspunten goed zijn.

In enkele artikelen wil ik aandacht geven aan de veranderingen in onze kerken. In dit artikel ga ik in op de relatie tussen kerk, traditie en cultuur. In het tweede artikel zal de vraag: Vormt onze gemeenschap een goede voedingsbodem voor veranderingen? centraal staan. In het laatste artikel geef ik aandacht aan de organisatiestructuur van de kerk in een dynamische samenleving.

Met enige aarzeling schrijf ik deze artikelen. De betreffende materie is niet eenvoudig. Het gevaar dreigt dat geschrijf – onbedoeld – leidt tot polarisatie en niet tot eenheid. Toch wil ik een bijdrage leveren. Allereerst omdat ik me sterk persoonlijk betrokken voel bij de huidige **discussies**. Het is niet mogelijk om als toeschouwer aan de kant te staan. De gestelde vragen dragen een existentieel karakter. In de tweede plaats omdat ik intensief **gekonfronteerd** ben geweest met andere christelijke tradities, met name tijdens ons verblijf in Taiwan.

2. Cultuur

Wat is de relatie tussen cultuur, kerk en de traditie. Met dit artikel wil ik drie dingen bereiken. In de eerste plaats dat we ons meer bewust zijn van de invloed van de cultuur. De manier waarop christenen geloven en handelen wordt in hoge mate **beïnvloed** door de cultuur waarin zij leven. In de tweede plaats dat we ons realiseren dat elke gereformeerde traditie zijn eigen accenten en specialiteiten heeft. In de derde plaats dat we een open oog **krijgen** voor het feit dat culturele veranderingen op de een of andere manier zijn weerslag zullen hebben op geloof en kerk. Zo'n open oog vermindert de spanning van het veranderen en bevordert de creatieve omgang ermee.

Wat is cultuur? Wie spreekt over kerk, traditie en cultuur,

kan er niet omheen het begrip cultuur te verduidelijken. In de culturele antropologie worden verschillende omschrijvingen gegeven. Een veel gebruikte definitie is de volgende: cultuur wijst op de manier waarop mensen in een samenleving geloven, denken, voelen en handelen. Een andere definitie is: cultuur is het geheel van symbolen en betekenissen waarmee de mens zich oriënteert op de **werkelijkheid**.³ In ieder geval is duidelijk dat cultuur meer is dan verschillen in dagelijkse gewoonten, het heeft ook betrekking op de manier van denken, geloven en voelen.

Afhankelijk van de context gebruik ik het woord 'cultuur' soms met het oog op de gehele westerse cultuur en soms met het oog op de gereformeerde 'sub-cultuur'. Als ik zeg dat wij als kerken in een proces van **cultuurverandering** zitten, dan wil ik hiermee aanduiden dat niet alleen allerlei uiterlijke dingen veranderen, maar dat wij ook zelf veranderen. De manier waarop wij denken, geloven, voelen en de werkelijkheid ervaren.

De vraag moet gesteld worden: wat is de relatie tussen de mens en de cultuur? Op deze vraag is niet zo gemakkelijk een antwoord te geven. Deze relatie is niet eenduidig. Zo kan de relatie mens en cultuur vanuit verschillende gezichtshoeken bekeken worden.⁴ In de eerste plaats kan de cultuur gezien worden als het resultaat van het menselijk handelen. De mens geeft door zijn activiteiten de natuurlijke werkelijkheid vorm. Zo is de Nederlandse cultuur in hoge mate beïnvloed door het christendom. In de tweede plaats kan de cultuur gezien worden als de objectieve werkelijkheid buiten ons. Een werkelijkheid waarin wij staan en waarmee wij gekonfronteerd worden. Dit gezichtspunt komt vaak naar voren als wij spreken over de 'tijdgeest'. Wij **kunnen** die nauwelijks beïnvloeden: de tijdgeest komt 'over ons'.

Tenslotte kan de cultuur gezien worden als subjectieve werkelijkheid in ons. De cultuur bepaalt in hoge mate de manier waarop wij denken, geloven, voelen en handelen. Zo zal een Chinese christen op een andere manier denken, geloven, voelen en handelen dan een Nederlandse christen. Deze drie gezichtspunten, die alleen in hun onderlinge samenhang besproken mogen worden, maken dat de relatie tussen mens en cultuur een complexe is. Ook voor de relatie kerk, traditie en cultuur kunnen vergelijkbare gezichtspunten genoemd worden.

De relatie kerk, traditie en cultuur wil ik bespreken aan de hand van de verschillende dimensies van het christelijk geloof.

3. Dimensies van het christelijk geloof

Met enige aarzeling heb ik de titel van deze paragraaf op het papier gekregen. Immers, wie spreekt over de dimensies van het christelijk geloof valt licht in allerlei valkuilen van zowel theologische als filosofische aard. Dat is niet mijn bedoeling. Ook is het niet mijn bedoeling om een theologische of wijsgerige analyse te geven van het christelijk geloof. Toch wil ik enkele termen introduceren om iets meer greep te krijgen op de relatie kerk en cul-

tuur. Ik wil aandacht geven aan het werk van de Amerikaanse schrijver Abraham Joshua **Heshel**.⁵ Heshel heeft zich intensief bezig gehouden met de aard van de godsdienst. Hij signaleert dat de godsdienst vaak versmald is tot instelling, symbool of theologie. Volgens hem is de band van de godsdienst met het innerlijk van de mens verbroken. De godsdienst is verworpen tot religieuze behoeftenbevrediging. Om meer zicht te **krijgen** op de aard van de godsdienst – met name in samenhang met het hart van de mens – onderscheidt hij verschillende dimensies in het leven van de gelovige. De terminologie van **Heshel** wil ik gebruiken om de relatie traditie en cultuur te verduidelijken.

Heshel onderscheidt vier dimensies van het godsdienstig bestaan:

- a. de dimensie van de leer;
- b. de dimensie van het persoonlijke;
- c. de dimensie van de daad;
- d. de dimensie van de **gemeenschap**.⁶

a. De dimensie van de leer heeft **betrekking** op het openbaarde en verkondigde Woord. Van deze dimensie zijn de hoofdzaken samengevat in onze belijdenissen. Een meer wetenschappelijke formulering van de leer gebeurt o.a. in de dogmatiek.

b. Onder de dimensie van het persoonlijke wordt het persoonlijke geloof verstaan. Het antwoord. Het antwoord op het horen. Het heeft **betrekking** op de innerlijkheid, op de weerklink in het hart van de mens. Het gaat hier om de 'binnenkamer'.

c. De dimensie van de daad betreft het antwoord aan God in de daad. Deze daad heeft **betrekking** op het handelen in ons geloofsleven, in de kerk, in het gezin en in de samenleving.

d. Onder de dimensie van de gemeenschap wordt de omgeving waarin het geloof, de geloofsbelijdenis en de rituelen functioneren, begrepen. Het heeft **betrekking** op de gemeente, het verband en de traditie.

Heshel wijst erop dat deze dimensies vaak niet in evenwicht zijn. Er zijn situaties waarin het Woord is verkondigd, het ritueel is verricht, maar de ziel zwijgt. De dimensie van het persoonlijke ontbreekt. **Heshel** waarschuwt voor het subjectivisme. Er zijn situaties waarin de hele ziel in vuur en vlam staat, maar waar de oriëntatie op het belijden niet aanwezig is. De dimensie van de leer ontbreekt. **Maar**, het gevaar van verstening kan ook aanwezig zijn, nl. als het belijden gaat **funktioneren** los van het geloof van de mens. Tenslotte waarschuwt **Heshel** voor gemeenschappen waar de focus scherp gesteld wordt op de traditie. Er wordt dan zoveel waarde gehecht aan de gemeenschappelijke omgeving, dat het individu en zijn eigen beleving uit het beeld verdwijnt. De dimensie van het persoonlijke ontbreekt. Het bovenstaande kan met de woorden van **Heshel** als volgt samengevat worden: 'De vitaliteit van de godsdienst hangt af van het levend houden van de polariteit van leer en inzicht, van dogma en geloof, van ritueel en reactie, van instelling en

enkeling. Godsdienst ontardt als het schouwspel in de plaats komt van continuïteit, als vertoning de plaats inneemt van **verinnerlijking**'.⁷

4. Kerk, geloof en Chinese cultuur

Allereerst wil ik de relatie kerk, traditie en cultuur verduidelijken door een voorbeeld uit een andere **cultuur**.⁸ En wel over de relatie tussen geloof, gemeente en Chinese cultuur? Er is een dimensie van het christelijk geloof die door de Chinese cultuur een heel specifieke kleur **krijgt**, nl. de dimensie van de **gemeenschap**. Deze dimensie **beïnvloedt** de andere dimensies in hoge mate. Om dit uit te leggen is het van belang om kort in te gaan op de verhouding individu en **gemeenschap**.

De Chinese cultuur staat bekend om zijn sociale **structuren**. Een Chinees leeft nooit als individu, maar leeft in de **gemeenschap**. Individualiteit en individuele ontwikkeling worden niet gestimuleerd. Sociaal samenleven daarentegen wel. Primair leeft de Chinees in de **gemeenschap** van de familie, de **direkte** woonomgeving en het werk. De religie is nauw verweven met het dagelijkse leven en wordt beoefend in de familie (m.n. allerlei voorouderrituelen) en in een nabijgelegen tempel. Deze culturele **aspecten** zijn sterk terug te vinden in het leven van de christelijke gemeente. Chinese christenen beleven hun geloof primair met anderen. Samen bidden, samen zingen, samen lezen en samen eten. De sterk ontwikkelde dimensie van de **gemeenschap** heeft tot gevolg dat er weinig aandacht wordt gegeven aan de dimensie van het persoonlijke. De 'binnenkamer' bestaat eigenlijk niet.

Ook heeft de sterk ontwikkelde dimensie van de **gemeenschap** consequenties voor de dimensie van de daad. De manier waarop een Chinese christen handelt is sterk **beïnvloed** door de Chinese cultuur. Het eerste specifieke kenmerk van een Chinese **gemeenschap** is dat deze wordt gedragen door de relaties die de verschillende leden met elkaar hebben. De meest belangrijke relatie is de vader-zoon-relatie. De daaropvolgende is de koning-onderdaan-relatie. De relaties tussen man en vrouw, tussen een oudere en jongere broer en tussen twee vrienden zijn minder belangrijk. Wat heeft dit als gevolg? Dat ook in de christelijke gemeente een man primair leeft als kind van zijn ouders en nauwelijks als man van zijn eigen vrouw. De man-vrouw-relatie is nauwelijks ontwikkeld. Een tweede voorbeeld. Relaties zijn in de Chinese cultuur sterk hiërarchisch gekleurd. Dit **aspect** vinden we ook in de Chinese kerkgemeenschap. De relatie predikant-ouderling is een hiërarchische. In het algemeen worden de beslissingen door de predikant genomen. De ouderlingen spelen een ondergeschikte rol.

Met het bovenstaande voorbeeld heb ik willen laten zien, dat de invloed van de cultuur op de kerk erg groot kan zijn. Zo krijgt de dimensie van de **gemeenschap** zijn specifieke kleur door de Chinese cultuur. Ook zijn de verschillende dimensies niet evenwichtig ontwikkeld: de dimensie van de **gemeenschap** speelt een grote rol.

5. Cultuur en de Gereformeerde Kerken

De vraag naar de relatie tussen kerk en cultuur wil ik nu toe gaan spitsen op onze eigen **gemeenschap**. Zijn de verschillende dimensies van ons geloof sterk **beïnvloed** door de westerse cultuur? Is er ook in onze kerken een onevenwichtigheid tussen de verschillende dimensies van het christelijk geloof aanwezig? Naar mijn mening moeten beide vragen bevestigend beantwoord worden. De veranderingen die op dit moment in onze kerken plaats vinden, hebben juist te maken met een veranderende invloed van de cultuur.

Vergelijking van onze traditie met andere tradities doet de verschillende accenten duidelijk uitkomen. In onze kerken is de dimensie van de leer bijzonder sterk ontwikkeld. Aan de ene kant heeft dit te maken met de westerse cultuur, waarin altijd veel aandacht aan het verstandelijke, het rationeel beheersbare is gegeven. Aan de andere kant heeft dit te maken met onze kerkgeschiedenis, waarin veel aandacht is geweest voor het bewaren van de kerk bij het Woord van God. Dit heeft geleid tot verschillende belijdenissen en uitgebreide studies van allerlei dwalingen en valse leer. Studie van de Bijbel en de **belijdenisgeschriften** heeft een centrale plaats. Naar mijn gevoelens heeft de **nadruk** op de dimensie van de leer geleid tot een onevenwichtige ontwikkeling van de andere dimensies. Ik wil dit graag toelichten.

Het accent op de dimensie van de leer heeft zijn **direkte** weerslag in de dimensie van de **gemeenschap**. Deze dimensie heeft zich in de vrijgemaakte kerken op een karakteristieke manier ontwikkeld. Er is veel aandacht voor de organisatie van de kerk (gemeenten, classes, particuliere synodes, synodes), voor de regels binnen de kerk (kerkenordening) en voor een eigen opleiding tot de dienst des Woords (Theologische Universiteit Kampen). Deze organisatie heeft ertoe geleid dat – in ieder geval tot dit moment – onze kerken theologisch gezien een redelijk homogeen beeld vertonen.

Het accent op de dimensie van de leer komt sterk naar voren in ons denken over de kerk. Ten **gevolge** van de Vrijmaking en de kerkstrijd in 1967, heeft het een zeer specifiek accent gekregen. Slechts één konklusie bleek mogelijk: de ware kerk uit de artikelen 27-29 van de NGB zijn de Gereformeerde Kerken. Zo gingen de drie kenmerken uit art. 29 van de NGB fungeren als toetssteen voor kerkverbanden. Vanuit de studeerkamer – soms vanaf de preekstoel – werden deze kenmerken toegepast op andere kerken. Naar mijn gevoelens komt juist in dit specifieke accent de invloed van onze cultuur naar voren. Ik belijd met de NGB dat een ieder de roeping heeft zich bij de ware kerk te voegen. Ik belijd ook dat de ware kerk gemakkelijk te onderscheiden is. Maar is daarmee de boven getrokken konklusie juist? Is de manier waarop wij denken en spreken over de kerk niet **beïnvloed** door de verlichte westerse cultuur? Heeft ons kerkbegrip geen rationele, of normatief idealistische, zoals ook wel geformuleerd wordt, trekken? Is het begrip 'ware kerk', zoals wij daarmee omgaan (omgingen?), uiteindelijk niet **for-**

malistisch en theoretisch?¹⁰ Denken wij niet te veel in organisatorische verbanden?¹¹ Bovenstaande vragen zijn suggestief. Ik wil hiermee niet met een klap het denken over de kerk – en wij staan wat dat betreft in een rijke traditie – overboord gooien. Wel wil ik hiermee aangeven, dat ons denken over de kerk meer cultureel bepaald is dan wij denken en daarmee meer cultureel bepaald is dan bijbels verantwoord is.¹² Daar komt nog een tweede aspekt bij. Juist in ons spreken over de kerk domineert de dimensie van de leer. De dimensie van het persoonlijke, bijvoorbeeld, is nauwelijks ontwikkeld. We spreken veel over de precieze uitleg van art. 27-29 van de NGB, we verwoorden nauwelijks wat de kerk voor ons *persoonlijk* betekent. Waar blijft de verwondering? De verwondering te weten dat jezelf lid bent van de algemene christelijke kerk? Spreken over de ware kerk vraagt ook persoonlijke en gemeenschappelijke verwondering. Het vraagt persoonlijke en gemeenschappelijke beleving. Het vraagt – en dat is met name van belang bij samensprekingen – ook ontmoeting. Ontmoeting tussen gelovigen. Ontmoeting tussen gemeenten. De kerk vraagt een gemeenschappelijk belijden (belijden is een aktiviteit, een daad) van het overwinnend geloof in Jezus Christus (1 Joh. 5). Er is in onze pers kritiek op het Gereformeerd Appèl geweest. Ik ga daar hier niet op in. Maar één ding hebben de organisatoren wel begrepen: verootmoediging, beleving, verwondering en ontmoeting zijn ook nodig. Op deze manier kunnen wij – naast de 'officiële' ontmoetingen – het contact met andere christenen dat wij hadden verloren, weer herstellen.

Het accent op de dimensie van de leer komt ook naar voren in de dimensie van de daad, m.n. toegespitst op het maatschappelijk handelen. De nadruk op het cultuurmandaat, ambtsgedachte, kerk en confessie hebben geleid tot de zgn. 'doorgaande reformatie'. Een één-op-één-relatie werd gelegd tussen kerk, confessie en maatschappelijke organisatie. In de grondslagformuleringen van verschillende organisaties wordt (werd) expliciet verwezen naar de kerkelijke reformaties. Daarmee werden deze reformaties als het ware een ijkpunt voor het maatschappelijk handelen. Prof. De Ruijter spreekt in dit kader terecht over 'verkerkelijking'.¹³ Deze 'verkerkelijking' heeft tot gevolg gehad dat het contact met de maatschappelijke werkelijkheid bijkans verbroken werd. Het confessionele isolement resulteerde in een maatschappelijk isolement.

Het accent op de dimensie van de leer heeft ook sterke invloed gehad op de dimensie van het persoonlijke. Eigenlijk is het opvallend dat er binnen onze traditie minder aandacht is voor de dimensie van het persoonlijke. Immers, om het in de terminologie van Trimp te zeggen, de klank vraagt toch om een weerklank? Daar waar aandacht voor het *belijden* is, zou toch een sterk ontwikkelde dimensie van het persoonlijke verwacht kunnen worden? Deze dimensie is echter onderontwikkeld. Dit is des te meer bevreemdend omdat, zoals Venema het uitdrukt, het juist bij de gereformeerde spiritualiteit niet alleen om de leer gaat, maar ook om de beleving van het beledene.¹⁴

Zowel Trimp, Velema als Graafland hebben laten zien dat de dimensie van het persoonlijke een duidelijke plaats heeft in de gereformeerde traditie.¹⁵ De oorzaak van de onderontwikkelde dimensie van het persoonlijke valt alleen niet met zekerheid aan te wijzen. Is het de strijd van de kerk voor het behoud van de leer geweest? Is het de afkeer voor het subjektivisme geweest? Is het de allesvragende aandacht voor de opbouw van de kerk geweest? Is het de invloed van het westerse rationalisme geweest? Al deze factoren spelen een rol.

De vraag naar de dimensie van het persoonlijke komt in deze tijd onontkoombaar op ons af. De post-moderne cultuur stelt indringende vragen.¹⁶ Godsverduistering, of misschien beter geformuleerd als de onmacht tot Godservaring, is niet alleen de problematiek van een god-deloze samenleving, maar stelt ook serieuze vragen aan de christelijke kerk. Een zwaar accent op de dimensie van de leer leidt tot de overdracht van dogma's en structuren. Daar waar dit niet gepaard gaat met een 'evenredige' aandacht voor een persoonlijke beleving en doorleving van het beledene (dogma) en gevormde (structuur), wordt de kiem van de onmacht tot Godservaring gelegd. Het gaat, om het in de woorden van Van der Ploeg te zeggen¹⁷, niet om een testament van dogma's en structuren, maar om een testament van Woord en antwoord, Klank en weerklank. Daarom ligt het lege testament van Van der Ploeg vandaag de dag niet ver van ons bed. Binnen de gereformeerde gezindte is de meest indrukwekkende poging om een antwoord op de vraag naar de Godsverduistering te geven, gedaan door Graafland in zijn boek *Gereformeerd op zoek naar God*. Eén ding maakt Graafland in ieder geval duidelijk: de traditie waarin wij staan biedt wezenlijk houvast voor het zoeken naar antwoorden. Maar her-aktualisering van het belijden – in gebondenheid met het beledene van de vaders – is dan wel nodig.

Ook heeft de persoonlijke beleving geen weerslag gehad in de dimensie van de gemeenschap: het persoonlijke heeft nauwelijks plaats gekregen in het leven als kerkelijke gemeenschap. Geloofservaring wordt niet gedeeld. Het persoonlijke geloof blijft persoonlijk. Terecht heeft Velema er op gewezen dat gereformeerde spiritualiteit – de persoonlijk doorleefde relatie met God – zich juist op gemeenschappelijke beleving richt.¹⁸

Ik voor mij kan de gevolgen van het post-modernisme op het geloof niet overzien. Wel is duidelijk dat we niet meer terug kunnen naar de tijd voor het rationalisme of voor het post-modernisme. Daarvoor is de kritiek op het westerse denkklimaat, dat ook de christenen beïnvloed heeft, te groot geweest. In dit kader spreekt Huijgen over de 'grote verhalen' van de vrijgemaakte beschouwingen over het verbond, cultuuropdracht, ambt en kerk.¹⁹ Ik vraag me af of Huijgen dit niet net als iets te makkelijk stelt. Toch kunnen we niet om zijn kritiek heen. Daar waar deze noties eenzijdig ontwikkeld zijn onder invloed van de cultuur (ik denk met name aan het westerse vooruitgangsgeloof en beheersingsdenken) vallen ze inderdaad onder de bijl van het post-modernisme.

6 Slot

In het begin van de vorige paragraaf heb ik de vraag gesteld of ons geloof sterk beïnvloed is door de westerse cultuur. Het antwoord daarop moet zonder meer bevestigend zijn. In onze gemeenschap is de dimensie van de leer bijzonder sterk ontwikkeld, waardoor het evenwicht tussen de verschillende dimensies van het geloof uit het lood getrokken is.

Met name moet er veel meer aandacht komen voor de persoonlijke kant van het geloven en belijden. Met de studies van Graafland, Trimp en Velema is er naar mijn gevoel een geweldige basis gelegd om dit verder te ontwikkelen. Ontwikkeling betekent hier: leren om gereformeerde spiritualiteit te beoefenen. Spiritualiteit die start in de 'binnenkamer' en gericht is op en verder beoefend wordt in de gemeenschap. Leren vraagt oefening en blijvende training. Het vraagt gedragsverandering. Schriftuurlijke prediking is hiervoor een eerste vereiste. De klank is nodig. Maar dit is niet genoeg. Het gepredikte moet verwerkt en verankerd worden. Niet alleen in de binnenkamer, maar ook in de sfeer van het gezin, de eredienst en in de gemeente.

In een veranderende maatschappij, misschien moeten we wel zeggen dat de maatschappij al veranderd is en wij zelf nog midden in het veranderingsproces zijn, worden nieuwe vragen gesteld aan de traditie. Her-aktualisering van het belijden is nodig. Juist de sekularisatie, Godsverduistering en het post-moderne denken laten zien dat de mens in zijn wezen god-deloos is. Het laat zien hoe sterk de mens afhankelijk is van een zoekende God. Het spreken van de Dordtse Leerregels over verkiezing is weer bijzonder actueel. Het is ook een vertroostend evangelie voor de gelovige: wij weten ons afhankelijk van een roepende en verkiezende God. De grond voor de rechtvaardiging vinden we niet in onze eigen – onvolmaakte, door de cultuur misvormde – geloofsactiviteit. Maar die grond vinden we alléén, maar dan ook alléén, in Christus. Hij regeert de geschiedenis. Hij vergadert Zijn gemeente. Hij zorgt voor al Zijn kinderen. Dit zijn geen grote verhalen. Het zijn beloften van een God die de wereld liefheeft (Joh. 3 : 16). Het zijn de beloften van een God die de zondaren roept (Marc. 2 : 17).

M.J. Verkerk

¹ Vgl. het interview met prof. B. Kamphuis in het *Nederlands Dagblad* van 14 sept. 1993.

² in *Bij de Tijd*, nov. 1992.

³ Zie o.a. G. Hofstede, *Culture's Consequences*, 1980, Sage publications, Londen; en J. Tennekes, *De onbekende dimensie*, 1990, Garant, Leuven.

⁴ Zie Tennekes, a.w., p. 18, 19.

⁵ Zie A.J. Heshel, 1972, *The insecurity off freedom*. Vertaling, *Onzekerheid in vrijheid*, 1989, De Haan, Houten.

⁶ Heshel gebruikt hier de mooie term 'dimensie van de transcendentie'. Omdat deze term makkelijk verwarring kan geven heb ik deze vervangen door de term 'dimensie van de gemeenschap'.

⁷ Heshel, a.w., p. 147.

⁸ Zie ook de uitstekende artikelen van H. Venema in *De Reformatie*

over cultuur en zending (N. 68/46, 47, 49, en N. 69/1, sept. en okt. 1993).

⁹ Zie Maarten en Nienke Verkerk, *Bij de Tijd*, 2e jrg. no. 2, okt. 1993, p. 26 e.v.

¹⁰ Ik gebmik hier het woord 'formalistisch', omdat de drie kenmerken als formele, abstrakte criteria gebruikt worden. Ik gebmik het woord 'theoretisch', omdat discussies over de kerk te vaak ontaarden in discussies over woorden. Te veel is geprobeerd het geheim van de kerk in woorden of woordparen te 'vangen': waar/vals, wettig/onwettig, zichtbaar/onzichtbaar, zuiver/onzuiver, volmaakt/onvolmaakt enz. Elk woordpaar drukt echter zijn eigen accent uit. In het gebruik van deze woordparen oriënteert onze traditie zich nadrukkelijk aan de Schrift. Maar het blijft een illusie te menen dat het geheim van de kerk in zo'n woordpaar beschreven kan worden.

¹¹ Het lijkt mij niet juist om bij ons spreken over de 'ware kerk' primair uit te gaan van kerkverbanden. Naar mijn gevoel is het juist om het 'primaat' te leggen bij de plaatselijke gemeente (zonder een tegenstelling te willen scheppen).

¹² Een duidelijke ontsporing in het denken over de kerk vinden we in de (veroordeelde) leer van ds. Hoorn. Terecht heeft ds. Van der Sloot er op gewezen (*Nederlands Dagblad* 07/03/1993), dat het denken van ds. Hoorn niet geïsoleerd stond van het denken in onze kerken.

¹³ C.J. de Ruijter, *De Reformatie*, jrg. 66/31, mei 1991.

¹⁴ W.H. Velema, *Nieuw zicht op gereformeerde spiritualiteit*, 1990, Kok Voorhoeve, Kampen.

¹⁵ C. Trimp, *Klank en Weerklank*, 1989, De Vuurbaak, Barneveld. W.H. Velema, *Nieuw zicht op gereformeerde spiritualiteit*, 1990, Kok Voorhoeve, Kampen. C. Graafland, *Gereformeerden op zoek naar God*, 1990, De Groot-Goudriaan, Kampen.

¹⁶ Zie ook J. Hoogland, *De Reformatie*, jrg. 68/30, mei 1993 en K. van der Zwaag: *De kerk op weg naar 2000: gesprekken met theologen, predikanten en filosofen*, 1992, Groen & Zn., Leiden.

¹⁷ P. van de Ploeg, *Het lege testament*, Franeker 1985.

¹⁸ Velema, a.w., p. 124.

¹⁹ J. Huijgen, *De Reformatie*, jrg. 68/25, maart 1993.

REAGER
EN
RESERVEER
SNEL!!!

Bungalows als luxe hotels

Pinkster-Arrangement

HOGE
HEXEL
BOSSEN EN HEIDE
VOOR RUST EN
ONTSPANNING

Comfortabele
bungalows
in het prachtige
Twentse landschap.

Van vrijdag 20 mei
tot en met
dinsdag 24 mei

De prijzen van het PINKSTER-ARRANGEMENT
zijn reeds vanaf f 425,-

voor reservering: Weelink's Recreatie Ommen,
De Schammelte 16, 7731 BM OMMEN,
Tel. 05291-51885, Fax 05291-53006

Merkwaardige idealisering van de volkskerk

De mening van prof. dr. K. Runia over het *Hervormd Pleidooi* lezen we in het *Centraal Weekblad* van 29 april:

Als ik de visie van het *Hervormd Pleidooi* op de NHK zo nog eens op me laat inwerken, kan ik alleen maar concluderen dat hier een merkwaardige idealisering van de volkskerk plaatsvindt. 'De historische kerk is de volkskerk en zij behoort kerk te zijn in haar belijden en prediking: Jezus is de Christus.' Dat zijn mooie en ware woorden, maar is dit ook de werkelijkheid?

Zelf zegt het document dat het de eigen kerk 'niet in romantisch licht' wil zien. Het spreekt ook van de vele zwakheden en het verval. Maar dit is de kerk die we liefhebben en die liefde kan niet op een andere kerk overgedragen worden. Aalders zei bij de presentatie van het document dat 'aan het hervormd-zijn een geheel eigen elementair mystiek kerkelijk bewustzijn verbonden is'. Dat zijn natuurlijk ongrijpbare werkelijkheden. Zouden ze trouwens ook niet op de andere kerken toegepast moeten worden? Houden Gereformeerden en Lutherse niet op dezelfde manier van hun kerken?

Toch kan moeilijk ontkend worden dat in 1951 de GB faliekant tegen de aanvaarding van deze kerkorde was!

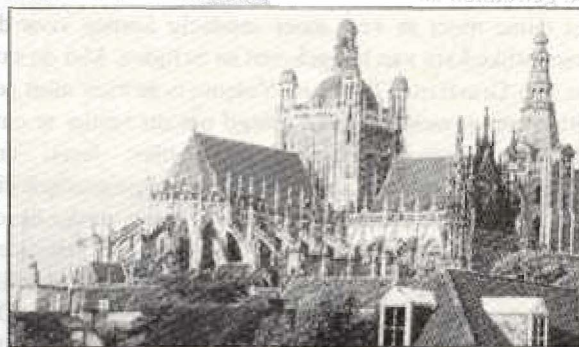
De gedachte van de 'vaderlandse kerk' speelt in het document een beslissende rol, al komt de term niet vaak voor. Bij de presentatie zei ds. L.J. Geluk, oud-voorzitter van de GB: 'De Nederlandse Staat en de NHK vormden in hun oorsprong een onafscheidelijk geheel'. Er is dan ook maar één Nederlandse Kerk. Er zijn wel veel kerken in Nederland, 'doch er is maar één Nederlandse Kerk en dat is de Hervormde'. Van deze kerk willen de ondertekenaars niet af.

De VPKN wordt met de zwartst mogelijke kleuren getekend. De ondertekenaars van *Hervormd Pleidooi* willen niet aan een Kerk 'waarvan het gedateerd ontstaan zo duidelijk en onmiskenbaar teruggaat op concessies en compromissen'. Even later wordt de VPKN een 'geesteloos product' genoemd en wordt gesproken van een 'blind SoW-fanatisme'.

Vreemde taal uit hervormde monden. Als of sinds de vorige eeuw de NHK niet aan elkaar hangt van concessies en compromissen. Men hoeft alleen maar te denken aan de synodeverslagen of aan de mogelijkheid van buitengewone wijkgemeenten of deelgemeenten en aan de idee van de perforatie van gemeentegrenzen.

G.J. van Middelkoop

donatus VERZEKERT VERTROUWD

DONATUS,

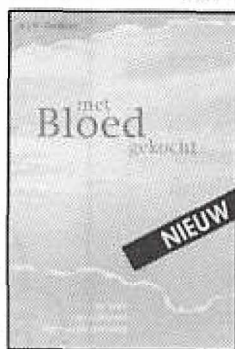
- is bij uitstek specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%!)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

Met bloed gekocht de ware en volkomen leer van de verlossing.

De auteur ds J.M. Goedhart beschrijft in dit boek de Heidelbergse Catechismus met aanhalingen van veel teksten uit de bijbel en citaten uit de geloofsbelijdenis.

Een prachtig boek als belijdenis geschenk
of om voor u zelf aan te schaffen.

ISBN 90-71097-20-X
264 pag. paperback f 29,75

te bestellen bij uw boekhandel of bij:

ver verkrijgbaar vanaf
20 april 1994

BREDE WOLD
DRUKKERIJ UITGEVERIJ

Stationsweg 49,
Postbus 86
8090 AB Wezep
Telefoon
05207 - 63390